

TÜRKİYE'DE PSİKOLOJİ ÖĞRENCİSİ OLMAK: FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME

Melis YILMAZ

Bursa Teknik Üniversitesi, Türkiye
23435036037@ogr.btu.edu.tr
<https://orcid.org/0009-0008-2833-4121>

Fatma YILDIRAK

Ankara Üniversitesi, Türkiye
fyildirek@ankara.edu.tr
<https://orcid.org/0009-0006-1249-7589>

Beyza Nur YILDIRIM

Bağımsız Araştırmacı, Türkiye
beyzanuryildirim7042@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-8856-1044>

Elif EMİR ÖKSÜZ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
elifemiroksuz@aybu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-8399-1628>

Atıf	YILMAZ, M.; YILDIRAK F.; YILDIRIM, B. N.; EMİR ÖKSÜZ, E. (2026). TÜRKİYE'DE PSİKOLOJİ ÖĞRENCİSİ OLMAK: FENOMENOLOJİK BİR İNCELEME. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 18(1), 91-129.
------	--

ÖZ

Psikoloji, son yıllarda Türkiye'de oldukça popüler bir alan haline gelmiştir. Özellikle psikoloji eğitimine yönelik yoğun talep sonucu psikoloji lisans programlarının sayılarında ve kontenjanlarında ciddi artışlar yaşanmıştır ve bu da eğitim ve uygulamada pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Türkiye'de psikoloji eğitiminin güncel durumunu saptayabilmek için konunun önemli bileşenlerinden olan psikoloji lisans öğrencilerinin görüşleri oldukça önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada, psikoloji öğrencilerinin bölüm ve alan hakkındaki duygu, düşünce ve deneyimlerinin detaylarıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Fenomenolojik yöntem kullanılan çalışmada, farklı üniversitelerdeki 23 psikoloji öğrencisiyle yarı-yapılandırılmış

çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yazıya aktarılarak analiz edilmiş ve katılımcıların deneyimlerini yansıtan ortak temalar oluşturulmuştur. Toplumdaki Psikoloji Algısı, Mesleki Kimlik, Lisans Deneyimi, Alanda Öne Çıkan Sorunlar ve Geleceğe Bakış olmak üzere 5 ana tema ve 18 alt tema belirlenmiştir. “Toplumdaki Psikoloji Algısı” ana teması alanın toplumdaki tanınırlığını, medyadaki görünürlüğünü ve psikolojik hizmetlerin ulaşılabilirliğini konu edinmektedir. “Mesleki Kimlik” ana teması meslek tercih süreci ve çevresel tepkileri, eğitimin öğrencide yarattığı değişimleri, mesleki yetersizlik hislerini ve profesyonellerin öğrenci üzerindeki etkisini kapsamaktadır. “Lisans Deneyimi” ana teması derslerin kapsayıcılığı, mesleki etkileşim, bölüm memnuniyeti ve eğitimdeki sınırlılıklar konularından oluşmaktadır. “Alanda Öne Çıkan Sorunlar” ana temasında denetimin yetersizliği, mesleğin imajını sarsan tutumlar, alandaki rekabet, adaletsizlik duygusu konularına değinilmiştir. “Geleceğe Bakış” ana teması ise mezuniyet sonrasında dair kaygı ve umudu içermektedir. Sonuç olarak meslek yasası, sağlıklı bir görünürlük, akreditasyon, baraj puanı, kontenjan ve denetim konularındaki çalışmaların önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye’de Psikoloji, Psikoloji Öğrencileri, Psikoloji Lisans Eğitimi, Kariyer Seçimi, Psikolog.*

BEING A PSYCHOLOGY STUDENT IN TÜRKİYE: A PHENOMENOLOGICAL INVESTIGATION

ABSTRACT

Psychology has become quite popular in Türkiye in recent years. The high demand for psychology education has significantly increased the number and capacity of undergraduate programs, while this has brought along several challenges in both training and practice. To assess the current state of psychology training in Türkiye, the opinions of undergraduate psychology students are crucial. Therefore, it was aimed to comprehensively examine their feelings, thoughts, and experiences regarding their program and field. In this phenomenological study, we conducted semi-structured online interviews with 23 students. We derived 5 main themes and 18 sub-themes that reflect the participants’ experiences: Perception of Psychology in Society, Professional Identity, Undergraduate Experience, Prominent Issues in the Field, and Future Outlook. The “Perception of Psychology in Society” theme addresses the field’s recognition in society,

its visibility in the media, and the accessibility of psychological services. The “Professional Identity” theme includes the career choice process and reactions from others, changes in students caused by psychology training, feelings of professional inadequacy, and the influence of professionals on students. The “Undergraduate Experience” theme covers the comprehensiveness of courses, professional social interaction, program satisfaction, and educational limitations. The “Prominent Issues in the Field” theme addresses inadequate legal oversight, attitudes damaging the profession’s image, competition in the field, and feelings of injustice. The “Future Outlook” theme encompasses post-graduation anxiety and hope. Ultimately, the importance of efforts concerning professional law, healthy visibility, accreditation, minimum scores, quotas, and legal oversight has been emphasized.

Keywords: *Psychology in Türkiye, Psychology Students, Undergraduate Psychology Training, Career Choice, Psychologist.*

GİRİŞ

Psikoloji, insanların zihinsel ve bilişsel süreçlerinin, tutumlarının, davranışlarının, ruhsal/duygusal durum ve bozukluklarının bilimsel yöntemlerle tanımlanmasını, incelenmesini ve tedavi edilmesini içeren, kuramsal ve birçok uygulama alanına sahip olan bir bilim dalıdır (American Psychological Association [APA], t.y.). Psikolojinin adli psikoloji, klinik psikoloji, deneysel psikoloji, endüstri/örgüt psikolojisi, gelişim psikolojisi, nöropsikoloji, sağlık psikolojisi ve sosyal psikoloji gibi çeşitli alt alanları vardır (APA, 2013). Üniversitelerin ilgili fakültelerindeki psikoloji bölümlerini başarıyla tamamlayarak lisans diploması alan kişiler “psikolog” unvanı almaktadır (TPD, 2022, s. 2).

Psikoloji lisans öğrencilerine, eğitimlerinin ilk iki yılı içerisinde psikolojiye giriş, istatistik ve araştırma yöntemleri gibi temel dersler verilmesinin ardından sosyal psikoloji, bilişsel psikoloji ve gelişim psikolojisi gibi derslerle öğrencilerin psikolojinin alt alanlarını tanımasını hedeflenmektedir (Başaran ve Şahin, 1990; Sümer vd., 2020, s. 308). Sonraki iki yılda öğrenciler, ilgi alanlarına yönelik seçmeli dersler alarak mesleki gelişimlerini sürdürmektedir (Başaran ve Şahin, 1990; Sümer vd., 2020, s. 308). Lisans eğitimiyle öğrencilerin temel bilgileri edinmesi hedeflenmekle birlikte, araştırma tasarımı, yürütme ve sonuçlandırma, eleştirel düşünme, karşılaşılan problemleri anlama ve bunlara psikolojik

ilkeler doğrultusunda çözümler önerme gibi becerileri kazanmaları da amaçlanmaktadır (APA, 2007, s. 14-16; Stoloff vd., 2012, s. 91). Eğitim süresince edinilen bilgi ve becerilerin günlük yaşamla özdeşleştirilmesini kapsayan psikolojik okuryazarlık bağlamında, öğrencilerin kendilerinin ve başkalarının zihinsel süreçlerini ve bunların davranışlara yansımaları kavrayabilme, etik kurallara uygun davranabilme, öğrendikleri bilgileri değerlendirmede ve kullanmada yetkin olabilme gibi becerilere sahip olmaları beklenmektedir (Barnett, 2011, s. 29; Hulme, 2014, s. 932-934; Hulme ve Cranney, 2021, s. 6; McGovern vd., 2010, s. 11).

Psikoloji eğitimdeki Amerikanlaşma eğiliminden ötürü ülkeler arasındaki müfredat farklılıkları azami düzeydedir (Newstead ve Makinen, 1997). Bununla paralel biçimde 49 ülkenin dâhil edildiği kültürlerarası bir çalışmada çoğu ülkedeki lisans programı müfredatında nicel araştırma yöntemleri, sosyal psikoloji ve genel psikoloji derslerine yer verildiği raporlanmıştır (Pinquart ve Bernardo, 2014). Yine aynı çalışmada, uygulamalı alanların müfredatta sınırlı düzeyde temsil edilmesine rağmen klinik psikoloji, eğitim psikolojisi ve iş örgüt psikolojisi derslerinin çoğu ülkede verildiği bulunmuştur. Ayrıca, kültürlerarası psikoloji, spor psikolojisi, adli psikoloji ve sağlık psikolojisi gibi alt alanların müfredatta yer aldığı ülkelerin sayıca az olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Amerikan üniversitelerindeki psikoloji bölüm başkanlarıyla gerçekleştirilen çalışmada ise psikolojiye giriş dersinin neredeyse tüm üniversitelerde bulunmasına rağmen üniversitelerin %90'ında bu dersin uygulamalı olarak yürütülmediği görülmüştür (Norcross vd., 2016, s. 92). Psikolojiye giriş dersinin yanında neredeyse tüm programlarda yer alan diğer dersler gelişim psikolojisi, araştırma yöntemleri ve sosyal psikolojidir. Bunlara ek olarak bağımsız çalışma, kişilik kuramları, istatistik, bilişsel psikoloji, nöropsikoloji ve saha çalışması derslerine de müfredatta sıklıkla yer verilmektedir (Norcross vd., 2016, s. 93). Diğer taraftan laboratuvar dersleri müfredatta yeterli düzeyde temsil edilmemekle beraber istatistik, araştırma yöntemleri, nöropsikoloji, öğrenme psikolojisi ve bilişsel psikoloji dersleri genellikle uygulamalı biçimde yürütülmektedir.

Psikoloji dünya genelinde ilgi gören bir alandır. Öyle ki 2019-2020 eğitim-öğretim yılı verileri, psikolojinin Amerika Birleşik Devletleri üniversitelerinde en çok tercih edilen bölümler arasında bulunduğunu göstermektedir (National Center for Education Statistics, 2023). Yine ABD verilerine göre 2004 yılında yaklaşık 87 bin lisans diploması verilmişken

2023 yılında bu sayı 140 bini aşmıştır (APA, 2024). Bunların yanı sıra Avrupa, Asya, Orta-Güney Amerika, Afrika, Kuzey Amerika ve Avustralya kıtalarından toplam 49 ülkeyi kapsayan geniş çaplı çalışma, psikoloji alanına yönelik ilgiyi gözler önüne sermektedir. Söz konusu çalışmada, her bir ülke başına ortalama 104 psikoloji lisans programı ve 6445 yeni kayıtlı lisans öğrencisi düştüğü saptanmıştır (Pinquart ve Bernardo, 2014). Psikoloji alanına yönelik bu yüksek ilgi psikologların yetkinliklerine ve sundukları hizmetin kalitesine yönelik endişeleri beraberinde getirmiştir. Tam da bu noktada hem Avrupa’da (EuroPsy) hem de Amerika’da psikoloji eğitimi ve mesleki uygulamaları için asgari standartları ortaya koyan çeşitli girişimlerin varlığından söz edilebilir (Göktaş vd., 2024). Avrupa ülkelerini kapsayan EuroPsy girişiminin bir sonucu olarak AB ülkelerinde eğitim daha sistematik bir yapıya bürünmüştür (Göktaş vd., 2024, s. 112). Avrupa’nın aksine Amerika’da daha esnek bir yapıdan bahsedebilirsek de psikologların mesleklerini uygulayabilmeleri için doktora seviyesinde eğitim, süpervizyon ve yeterlilik sınavı koşullarını sağlamaları zorunludur (Seçilmiş ve Yalçınkaya-Alkar, 2020, s. 160).

Dünya genelindeki eğilimlere benzer biçimde son yıllarda Türkiye’de psikoloji eğitimine talep büyük bir artış göstermiştir (Sümer, 2016, s. 63; Sümer vd., 2020, s. 302). Psikoloji bölümlerinin sayısı da yıllar içerisinde hızla artmıştır (Konuk ve Epözdemir, 2011, s. 5). 1996 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) üniversitelerinden yalnızca Orta Doğu Teknik Üniversitesi dâhil edilmek üzere Türkiye’deki toplam psikoloji lisans programı sayısı 10 iken (Arık, 2015, s. 12); güncel psikoloji programı sayısı dikkat çeken bir artışla 2023 yılında 126’ya ulaşmış, KKTC üniversitelerinin dâhil edilmesiyle bu sayı 140’ı bulmuştur (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2023a). Psikoloji lisans programlarındaki kontenjan sayıları incelendiğinde yine hızlı bir artış göze çarpmaktadır. 1996’da 391 olan kontenjan (Arık, 2015, s. 12) son verilere göre 13 binin üzerindedir (YÖK, 2023b).

Devlet üniversitelerinde 5323 psikoloji kontenjanı bulunurken vakıf üniversitelerindeki kontenjan sayısı 6643’tür (YÖK, 2023b). Vakıf üniversitelerindeki bu yüksek kontenjan, öğrencilerin psikolojiye yüksek ilgisine paralel bir yatırım olarak nitelendirilebilir (Arcan, 2018, s. 9). Psikoloji programlarına yerleşen öğrencilerin devlet ve vakıf üniversitelerindeki ortalama puanı ve sıralaması arasındaki büyük fark dikkat çekicidir. Devlet üniversitelerindeki ortalama puan

385,84 ve ortalama başarı sırası 93.996 iken; vakıf üniversiteleri için bu değerler sırasıyla 317,90 ve 408.534'tür (YÖK, 2023b). Tüm veriler değerlendirildiğinde niceliksel büyümeye nitelikten daha çok önem verildiği anlaşılmaktadır (TPD, 2014, s. 23).

Bu ani niceliksel büyüme, öğretim elemanı eksikliği, iş güvenliği eksikliği, pratik ve laboratuvar alanlarındaki eksiklik, akademik ve sosyal etkinliklerin yetersizliği, disiplinindeki ana derslerin uzmanlık alanı farklı öğretim elemanları tarafından verilmesi gibi sorunları beraberinde getirmektedir (Göktaş vd., 2024, s. 114; Hünler vd., 2024, s. 16-18; TPD, 2014, s. 23). Örneğin, Türk üniversitelerindeki lisansüstü eğitimin değerlendirildiği bir çalışmada 44 üniversitedeki yüksek lisans programlarının 92'sinde eğitim verdiği alanda uzmanlığa sahip olmayan öğretim elemanlarının bulunduğu saptanmıştır (Yaşın-Tekizoğlu vd., 2023, s. 35). Çalışma lisansüstü eğitime yönelik gerçekleştirilmiş olsa da aynı öğretim elemanlarının çoğunlukla lisans düzeyinde de eğitim verdikleri düşünüldüğünde bulgular günümüz lisans eğitimi hakkında genel bir izlenim oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Avrupa ve Amerika ülkelerinin aksine Türkiye'de psikoloji eğitimi kapsamındaki dersler oldukça sınırlıdır ve mevcut durum yeterli sayıda akademik personelin bulunmaması ile bağlantılıdır (Göktaş vd., 2024, s. 113).

TPD Psikoloji Programları Akreditasyon Birimi (PPAB), YÖK'ten aldığı yetkiyle psikoloji lisans eğitiminin niteliğini artırmak ve güvenceye almak amacıyla akreditasyon çalışmaları yürütmektedir (TPD PPAB, 2019, s. 2-3; YÖK, 1999). Lisans programlarının akredite olabilmek için öğretim elemanlarından müfredatlarına, fiziki imkânlarından araştırma olanaklarına uzanan geniş bir yelpazede belirlenen minimum standartları sağlaması beklenmektedir (TPD PPAB, 2019, s. 9-16). Belirlenen standartları sağlamış 6 devlet, 12 vakıf üniversitesi bulunmaktadır (TPD, 2024).

Türkiye'de psikoloji toplum tarafından tam ve doğru biçimde tanınmamaktadır. Örneğin psikiyatrist ile psikolog arasındaki fark tam anlamıyla bilinmemektedir (Özmen ve Taşkın, 2004, s. 201). Psikologluk mesleği yasal bağlamda da yeteri kadar tanınmamaktadır (Konuk ve Epözdemir, 2011, s. 10-11). Klinik psikologların unvan ve uygulamalarına yönelik düzenleyici bazı özel yasalar haricinde psikolojinin profesyonel uygulamasını doğrudan düzenleyen kapsamlı bir mevzuat bulunmamaktadır (Eskin vd., 2020, s. 300). Bu sebeple psikoloji alanı bilimsel yetkinliğe

sahip olmayan bireylerce (bilinçaltı temizleyicileri, yaşam koçları vb.) kötüye kullanılmaktadır (TPD, 2021, s. 34). TPD, psikoloji alanındaki ölçütleri belirleme ve psikologların Türkiye kanunlarına göre resmi statüsünü yapılandırma amacı doğrultusunda çalışmalar yürütmektedir (Konuk ve Epözdemir, 2011, s. 5).

Psikoloji öğrencilerinin eğitim deneyimleri onları hem mesleğe hem de hayata hazırlamaktadır (McGovern, 2005, s. 19-20; Stoloff vd., 2012, s. 98). Psikoloji öğrencilerinin bölüm hakkındaki görüşlerine, karşılaşılabilecekleri zorluklara, bölümdeki deneyimlerine odaklanmak psikoloji eğitiminin kalitesini artırmak ve geleceğin meslek elemanlarını daha iyi anlamak için önemlidir. 5 farklı ülkedeki psikoloji bölümü öğrencilerinin alanla ilgili imgelerini araştırdığı çalışmasında Baqué ve araştırma ekibi (1989/1982, s. 627-628) öğrencilerin eğitim hayatlarının ilk yıllarında çoğunlukla psikanalitik kuramcılara ilgi duyarken sonrasında bu ilginin daha çok deneysel psikolojiye yöneldiğini, yine ilk yıllarda klinik, sosyal ve eğitim psikolojisi alt alanlarına ilginin fazla olduğunu ama sonraki yıllarda kliniğe dair ilginin diğer alt alanları geride bıraktığını aktarmıştır. Rowley ve arkadaşları (2008, s. 407-408) ise psikoloji öğrencilerinin ilk yıllarda laboratuvar ve istatistik derslerine, psikolojinin bilimsel temelli olmasına uyum sağlamada problem yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca, Sears ve ekibi (2017, s. 151) bölümdeki derslerin kalitesinin ve araştırma imkânlarının öğrencilerin memnuniyeti ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Stoloff ve arkadaşları (2012, s. 95) çalışmalarında deneysel öğrenmenin ve laboratuvar derslerinin öğrencilerin bölümden memnuniyetine katkıda bulunduğunu açıklamıştır.

Yurt dışında yapılan birçok çalışmada psikoloji öğrencilerinin bölümdeki deneyimlerine, görüşlerine, karşılaştıkları sorunlara, bölümden memnuniyetlerine değinilmiş olsa da Türkiye’de buna dair çalışmalar sınırlıdır. Şahin ve arkadaşları (1997, s. 44-46) çalışmalarında, öğrencilerin en çok seçmeli ders talep ettikleri, en çok ilgi gösterdikleri ve staj yapmayı en çok istedikleri alt alanın klinik psikoloji olduğunu; staj ve laboratuvar olanaklarını az bulduklarını; öğretim üyeleriyle ilişki imkânlarının kısıtlı olduğunu; derslerde kullanılan ana materyalin notlar olduğunu ve yabancı dil olanaklarının az olduğunu göstermiştir. Psikoloji öğrencilerini konu alan başka araştırmalar da bulunmaktadır ancak bu araştırmalar katılımcıları sosyal yetkinlik (Erişen vd., 2020), savunma mekanizmaları (Akpınar, 2019) veya psikolojik sağlamlık (Kandemir, 2019) gibi farklı değişkenler

bakımından ele almakta ve çoğunlukla da başka bölümlerin öğrencileriyle karşılaştırmaktadır.

Türkiye’de psikoloji bölümü lisans öğrencileriyle yapılan araştırmalar bulunsa da öğrencilerin deneyimlerine yönelik güncel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye’de bir bilim olarak psikolojinin ve psikoloji eğitiminin kendine özgü sistemi ve bu sistemden kaynaklı güçlü yanları ve sorunları bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de psikoloji lisans öğrencilerinin bu fenomeni yurt dışındaki öğrencilerden daha farklı biçimde deneyimledikleri öngörülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’deki psikoloji lisans öğrencilerinin kişisel deneyimleri doğrultusunda bölüm ve alan hakkındaki duygu, düşünce, beklenti ve endişelerini detaylarıyla incelemek ve böylece psikoloji öğrencisi olma fenomenini derinlemesine anlamaktır. Bu kapsamda çalışmanın araştırma sorusu, “Türkiye’de psikoloji öğrencisi olmak ne anlama gelmektedir?” olarak belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, Türkiye’deki psikoloji lisans öğrencilerinin eğitim deneyimlerini anlamak amacıyla fenomenolojik bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Fenomenolojik yöntem, bir olguyu birebir deneyimleyen insanlar için bu deneyimin ortak noktalarından hareketle fenomenin anlamını açıklar (Creswell ve Poth, 2018, s. 121). Temel amaç, bireysel deneyimler aracılığıyla olgunun özünü anlamaktır (van Manen, 1990, s. 177). Bu çalışmada Moustakas’ın (1994, s. 34) psikolojik fenomenoloji yaklaşımı benimsenmiş, yani katılımcıların deneyimlerini yorumlamaktan çok betimlemeye ve aktarmaya odaklanılmıştır. İlk üç araştırmacı, söz konusu olguyu birebir yaşayan psikoloji öğrencileri, son araştırmacı ise yaşanan olgunun şekillenmesinde kısıtlı etkisi olan bir psikoloji bölümü öğretim üyesidir. Araştırılan fenomeni öznel deneyimlerden arınmış bir bakış açısıyla ele alabilmek için araştırmacılar mümkün olduğunca kendi deneyimlerini bir kenara bırakıp (bracketing) katılımcıların deneyimlerine odaklanmıştır (Moustakas, 1994, s. 34). Bunu sağlayabilmek için araştırma ekibi görüşme soruları üzerinden kendi deneyimlerine odaklanarak farkındalık geliştirmiş ve bunları yazıya aktarıp ekiple paylaşmıştır.

Katılımcılar

Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir (Maxwell, 2013). Çalışma

duyurusu Türkiye'deki 113 üniversitenin psikoloji bölüm başkanlarına ve Türk Psikoloji Öğrencileri Çalışma Grubu (TPÖÇG) temsilcilerine e-posta yoluyla iletilmiştir.

Çalışmaya Ankara'dan 5, İstanbul'dan 3, İzmir ve Bursa'dan 2, Mersin, Antalya, Eskişehir, Gaziantep, Afyon, Mardin, Erzurum, Samsun, Yalova, Aydın ve Bingöl'den birer kişi olmak üzere 15 farklı şehirde eğitim alan 19'u kadın (%82,6), 4'ü erkek (%17,4) toplam 23 psikoloji öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin yaşları 19 ile 27 arasında değişmektedir ($X = 21.56$, $SS = 1.90$).

Her biri farklı üniversitede okuyan 23 katılımcının 19'u devlet 4'ü ise vakıf üniversitesinde öğrenim görmektedir. Katılımcıların 4'ü 1. sınıf, 9'u 2. sınıf, 6'sı 3. sınıf ve 4'ü 4. sınıf öğrencisidir. Ayrıca, 15 katılımcı Türkçe eğitim alırken 3'ü %30, 5'i %100 olmak üzere 8 katılımcı İngilizce eğitim almaktadır. Katılımcıların eğitimine devam ettikleri üniversitelerin 2'si 250-300, 3'ü 300-350, 9'u 350-400, 5'i 400-450 ve 4'ü 450-500 taban puana sahiptir (YÖK, 2023a). Katılımcılardan 3'ünün üniversitesi TPD tarafından akredite edilmiştir. Katılımcıların 22'sinin üniversitesinde psikoloji topluluğu bulunmaktadır. Öğrencilerden 4'ünün psikoloji kulübünde aktif rol aldığı, 2'sinin etkinliklere düzenli katıldığı, 10'unun nadiren katıldığı ve 6'sının kulüple ilişkili olmadığı görülmüştür. Bunun dışında 3 katılımcı üniversite toplulukları haricinde TPÖÇG ve IPSYSO (Uluslararası Psikoloji Öğrencileri Organizasyonu) gibi topluluklarda aktif rol almaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veriler çevrimiçi ortamda yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme soruları gelişim psikolojisi, deneysel psikoloji ve klinik psikoloji alanlarındaki 3 öğretim üyesinin geri dönütleri doğrultusunda düzenlenmiştir. Ardından ilk üç araştırmacı, üç farklı öğrenciyle birer pilot görüşme yapmış ve sonrasında daha deneyimli olan dördüncü araştırmacı ile bir değerlendirme toplantısı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda yalnızca soru formu değil, pilot görüşme kayıtları dinlenerek görüşme süreci de ele alınmış; soru sorma biçimleri, görüşme akışı ve olası hatalar ile bunların nasıl iyileştirilebileceği tartışılmıştır. Pilot görüşmelerin ardından soru formunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Katılımcılar tarafından farklı şekillerde yorumlandığı görülen sorular sadeleştirilmiş, aynı temayı yineleyen sorular birleştirilmiş veya formdan

çıkarılmıştır. Örneğin, psikoloji öğrencisi olmanın aile içindeki rolü üzerindeki etkilerini sorgulayan “Psikoloji öğrencisi olmanızın ailenizdeki rolünüz üzerinde yansımaları nasıl oldu?” sorusunun, “Psikoloji eğitimi almaya karar verdiğinizde ailenizin ve yakın çevrenizin tepkisi ne oldu?” sorusuna verilen yanıtlarla büyük ölçüde örtüştüğü görülerek formdan çıkarılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, uzmanlaşmak istenen alan ve gelecek kariyer planlarına ilişkin soruların katılımcıların dikkatini bu konuya kaydırarak görüşmeleri araştırmanın asıl amacından uzaklaştırdığı fark edilmiş; bu nedenle bu sorular da görüşme formundan çıkarılmıştır. Form, psikoloji lisans eğitimi ve öğrenci deneyimine odaklanacak şekilde yeniden yapılandırılmış; son hâlinde “Deneyimleriniz ışığında psikoloji öğrencisi olmayı nasıl tarif edersiniz?” ve “Türkiye’de psikoloji alanının popülerleştiği bir dönemde psikoloji öğrencisi olmak sizin için ne anlama gelmektedir?” gibi sorular yer almıştır. Soru formunun son şeklini almasının ardından kurulun 03.01.2023 tarihli toplantısı, 22-1354 numaralı kararıyla Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul onayı alınmıştır (Protokol No: 2022-1354). Pilot görüşmeler analizlere dâhil edilmemiştir.

Çalışma duyurusuna dönüş yapan gönüllü öğrenciler arasından öncelik esası gözetilerek en yüksek çeşitliliği sağlayacak şekilde seçim yapılmıştır. Görüşmeler öncesinde tüm katılımcılara çalışmanın amacı, verilerin saklanması, katılımcının hakları ve araştırmacının sorumlulukları konularına değinen aydınlatılmış onam formu gönderilmiş ve onayları alınmıştır. Her biri yaklaşık bir saat süren 23 bireysel görüşmenin ardından veriler doyumluğa ulaştığı için veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşmeler araştırmacılar tarafından yazıya aktarılmış ve her bir araştırmacı tarafından ikişer defa dinlenip okunmuştur. Böylece tüm araştırma ekibinin verinin tamamına aşına olması sağlanmıştır. Ardından veriler açık kodlama tekniğiyle ilk üç araştırmacı tarafından bağımsız şekilde kodlanmıştır (Creswell ve Poth, 2018, s. 128-129). Kodlama sürecinin ardından bu üç araştırmacı bir araya gelerek kod listelerini karşılaştırmış, anlam olarak örtüşen kodları birleştirmiş ve farklılık gösteren kodları tartışarak müzakere yoluyla uzlaşmaya varmıştır. Uzlaşılabilen kodlar ve temalar için görüşme ve kodlama yapmamış ancak okuma ve dinleme yoluyla veriye aşına olmuş dördüncü araştırmacı da sürece dâhil olmuş, ilgili alıntılar gözden geçirilerek ekipçe ortak bir karara ulaşılmıştır.

Bu süreç sonucunda, kodlanan ifadeler alt temaları ve alt temalar da katılımcıların kişisel deneyimlerini yansıtan temaları oluşturmuştur. Takiben, katılımcıların deneyimlerinin metinsel açıklaması (katılımcıların ne deneyimlediği), deneyimlerinin yapısal açıklaması (koşullar, durumlar veya bağlam açısından nasıl deneyimledikleri) ve deneyimin genel özünü iletmek için bu açıklamaların birleşimini aktaran bir metin oluşturulmuştur (Creswell ve Poth, 2018, s. 128-129).

Nitel araştırmalarda araştırmacının kendi amaçlarına ya da ön yargılarına uyan verileri seçip sonuç ortaya koyması olarak bilinen “yanlılık” ve araştırmacının varlığının katılımcının verdiği cevaplara etkisi olan “tepkisellik” çalışmanın güvenilirliği için tehlike unsurudur (Maxwell, 2013, s. 124). Bu riskleri azaltmak amacıyla her görüşme için görüşme esnasında ve sonrasında önlemler alınmıştır. Bu doğrultuda görüşme esnasında yönlendirici sorulardan kaçınılmış, araştırmacının anlamakta zorlandığı kısımlarda katılımcıdan ek açıklama istenmiş ve önemli görülen noktalarda takip soruları sorularak ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. Görüşme sonrasında verilerin analizi görüşmede konuşulanların birebir yazıldığı transkriptlerden yapılmış ve her görüşme yalnızca görüşmeyi yapan araştırmacı tarafından değil görüşmeye katılmayan iki araştırmacı tarafından da bağımsız biçimde kodlanmıştır. Sonrasında araştırmacılar bir araya gelmiş ve üç oturumun sonunda kodlar konusundaki uyumsuzluklar giderilmiş, ana tema ve alt temalar için fikir birliği sağlanmıştır.

Analizler tamamlandıktan sonra, ortaya çıkan ana temaların katılımcılar açısından anlaşılabilirliğini ve inandırıcılığını değerlendirmek amacıyla üye kontrolü (member checking) yapılmıştır. Bu amaçla, çalışmaya katılan tüm öğrencilere e-posta yoluyla geri bildirim daveti gönderilmiş; bunlardan dört katılımcı geri dönüş yaparak sürece gönüllü olarak katılmayı kabul etmiştir. Çevrimiçi yapılan grup görüşmesinde katılımcılara ana tema ve alt temaların kısa özetleri iletilmiş, “Bu temalar deneyimlerinizi ne ölçüde yansıtıyor?”, “Anlamadığınız veya katılmadığınız kısımlar var mı?” gibi sorular yöneltilmiştir.

Geri bildirimler temaların genel yapısını değiştirmemiş, ancak bazı tema adlarının ve örnek alıntılarının daha açıklayıcı olacak şekilde yeniden ifade edilmesine katkı sağlamıştır. İlk ana tema “Toplumdaki Psikolog Algısı”, katılımcı anlatılarının yalnızca psikologlara ilişkin değil, genel olarak psikoloji alanına yönelik toplumsal yargıları da kapsadığının görülmesi

üzerine bu kapsayıcılığı daha iyi yansıtmak amacıyla “Toplumdaki Psikoloji Algısı” olarak yeniden adlandırılmıştır. Benzer şekilde, ikinci ana tema “Psikoloji Öğrencisi Olmak”, katılımcıların kendilerini psikolog adayları olarak konumlandırmaları ve gelecekteki mesleki rollerine yoğun vurgu yapmaları nedeniyle bu sürecin kimlik boyutunu daha açık biçimde ifade eden “Mesleki Kimlik” olarak güncellenmiştir. Son olarak, lisans deneyimi altında yer alan “Müfredat Dışı Aktiviteler” alt teması, katılımcı ifadelerinin odağının genel sosyal etkinliklerden ziyade seminerler, kongreler ve mesleki topluluklar aracılığıyla yürüyen mesleki etkileşimler olduğunu göstermesi üzerine, bu odak noktasını daha doğru yansıtmak üzere “Alan İçi Etkileşim” olarak adlandırılmıştır.

BULGULAR

Türkiye’de psikoloji lisans öğrencisi olma deneyimini açıklayan, kariyer seçimi öncesinden başlayarak katılımcıların öğrencilik deneyimlerini farklı boyutlarıyla kavramamıza aracılık eden 5 tema ve 18 alt tema belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1.

Türkiye’deki Psikoloji Öğrencilerinin Deneyimlerinin Ana ve Alt Temaları

Ana Tema	Alt Tema	Temayı Destekleyen Katılımcı Sayısı (N)
1. Toplumdaki Psikoloji Algısı	Tanınilirlik	21
	Görünürlük	12
	Ulaşılabilirlik	18
2. Mesleki Kimlik	Kariyer seçimi	21
	Çevresel tepkiler	23
	Kişisel profesyonel dönüşüm	23
	Yetersizlik	16
	Profesyonellerin etkisi	19
3. Lisans Deneyimi	Müfredat	22
	Alan içi etkileşim	21
	Memnuniyet	23
	Sınırlılıklar	17
4. Alanda Öne Çıkan Sorunlar	Denetim eksikliği	19
	Mesleğin değersizleştirilmesi	18
	Rekabet	12
	Adaletsizlik düşüncesi	18
5. Geleceğe Bakış	Kaygı	17
	Umut	22

Toplumdaki Psikoloji Algısı

Toplumda psikolojinin ve dolayısıyla psikologların nasıl algılandığı, henüz psikologluk unvanına sahip olmasalar dahi katılımcıların şu anki deneyimlerini özellikle de alan dışındaki kişilerle etkileşimlerini şekillendiren bir tema olarak ortaya çıkmıştır. Psikolojinin toplum tarafından ne kadar ve nasıl tanındığı “Tanınırlık”; medya aracılığıyla nasıl yansıtıldığı “Görünürlük”; toplumda psikolojik hizmetlerin ne derece ulaşılabilir algılandığı “Ulaşılabilirlik” alt temaları aracılığıyla ele alınmıştır.

Tanınilık

Psikolojinin toplumdaki tanınırlığı tanınma ve tanınmama ekseninde boylamsal biçimde incelenebilir. Alanın yeterince tanınmadığı veya yanlış tanındığı birçok katılımcı tarafından ifade edilmiştir. “*Toplumda genelde psikolog yerine deli doktoru ismi kullanılıyor... Bu doğru değil... Toplumda böyle bir algı var.*” (K12, 4. sınıf, devlet üniversitesi). Tanınırlık kişiden kişiye değişmektedir. “*Bence yaştan yaşa değişiyor çünkü babaanneme dedeme anlatmak çok zor oluyor... Bence yaşlılarda o bilgi çok yok ya da anlamaya meyilli değiller.*” (K10, 3. sınıf, vakıf üniversitesi). Ayrıca, öğrenciler psikolojinin tanınırlığının zaman içinde değişip eskiye göre daha iyi bir durumda olduğundan bahsetmiştir. “*Bazı durumlarda artık bu mesleğe hoşgörüyle bakılmaya, bu mesleğin daha çok farkına varılmaya başlandı diye düşünüyorum*” (K2, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Farklı alt alanların daha bilinir hale gelmesi de psikolojinin toplumda daha tanınır hâle gelmesine örnek verilebilir. “*... genelde insanlar klinik psikolog olacağım hissiyle yaklaşıyordu. Artık akademisyen mi olacaksın ya da şirkette mi çalışacaksın gibi opsiyonlar da sunabiliyorlar.*” (K4, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Psikolojinin tanınırlığı toplumun psikoloji öğrencilerini ve psikologları algılayışını şekillendirmektedir. Katılımcıların deneyimleri aile bireyleri, yakın çevre, hatta rastgele etkileşimde bulunulan kişilerin psikoloji öğrencisi olmalarına, psikolojinin tanınırlığına paralel verdiği tepkilerden etkilenmektedir. Daha olumlu tepkilerle karşılaşan katılımcılar beklendik biçimde daha olumlu duygular hissettiklerini belirtmektedir. “*İnsanlar size iyi ve olumlu olarak bakıyorlar. Bir şey söylediğinizde sizi dikkatli dinlediklerini hissettiriyorlar, bazen merak ettiklerini soruyorlar, fikir almak istiyorlar ya da derslerimize onların da ilgisi oluyor. Açıkçası iyi hissettiriyor.*” (K21, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Olumsuz tepkilerle

karşılaşan katılımcıların tepkileri, tepkinin geldiği kişilere göre şekillenmektedir. *"Bölüme yönelik ailemin bilgisi var ama yakın çevrem o kadar bilgisi yok. Onları tabii ki yargılamıyorum. Onların verdiği herhangi bir yargı ya da tepki beni çok etkilemiyor."* (K2, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Görünürlük

Psikologların çeşitli medya organlarında daha fazla yer almaları psikoloji alanını daha görünür hale getirmiştir. Artan görünürlük toplumdaki psikoloji algısını hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemiştir. Olumlu etkiler psikolojinin daha bilinir hale gelmesi, ön yargıların azalması, psikolojik yardım almanın normalleşmesi ve halkın kendi psikolojik problemleri hakkında içgörüsünün artmasıdır. *"... birazcık deli doktoru algısını kırdılar gibi düşünüyorum çünkü oraya giden insanların da sadece acı çeken insanlar olduklarını, normal bir insan olduklarını gördüler."* (K8, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Görünürlüğün artmasına paralel, yanlış temsillerin de arttığı dile getirilmiştir. Bu durum, halk arasında gerçek dışı hatta etik olmayan beklentiler oluşturmaktadır. *"Popüler olduktan sonra yanlış algıların artması biraz üzücü. Mesela dizilerde psikolog masanın arkasına geçiyor, sarılıyor, hediye kabul ediyor veya o da kendi derdini anlatıyor. Tüm psikologların böyle olacağını düşünüyorlar.. Geldiklerinde bizden beklentileri olması gerekenden çok farklı oluyor."* (K3, 3. sınıf, devlet üniversitesi). Ayrıca psikolojik destek alan danışanların gizliliğinin ihlal edilip medya içeriklerine konu edilmesi riski de yaygın bir inanç haline gelmiştir. Popülerlik yetkinlikle eş zamanlı ilerlemediğinden, alan her zaman doğru kişilerce temsil edilememektedir. *"...sosyal medyaya psikoloji diploması olan biri çıkıyor. Bu böyledir, şu şöyledir diye anlatmaya başlıyor. Bir bilgi vermiş doğruluğunu sorguladım, birkaç kaynaktan araştırdım, tamamen yanlış bir bilgi ..."* (K13, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Ulaşılabilirlik

Psikolojik destek alan kişilerin toplumda nasıl algılandığı ve psikolojik desteğe erişebilme katılımcılar için önemlidir. Psikolojik yardım almaya yönelik ön yargıların bu hizmetlerin yaygınlaşmasının etkisiyle giderek azaldığı ancak tamamen ortadan kalkmadığının altı çizilmiştir. *"Eskiye göre çok iyi. Ben lisedeyken insanlar daha çok karşıydı. Psikoloğa gitmiyordu, psikiyatriste gitmeye bile karşılardı. Şimdi devlet hastanelerinde var ve insanları yönlendiriyorlar, insanlar daha çok alıştı ve ısındılar."* (K14,

2. sınıf, devlet üniversitesi). Ön yargılar ve psikolojik desteğe erişimdeki maddi ve sistemseller engeller, mezun olduklarında ağırlıklı olarak küçük, ayrıcalıklı bir kitleye hitap etmek zorunda kalacakları algısını oluşturmakta ve katılımcıları düşündürmektedir. Psikolojik desteği daha erişilebilir yapma ve mesleğinden para kazanma ikilemini öğrenciler şimdiden yaşamaktadır. *“Hadi eğitim aldım, psikolog oldum, yerim var... Ben de herkes gibi pahalı mı yapayım yoksa ulaşamayan da mı ulaşsın? Sadece seansta veya eğitimde psikolog olmayayım, normal hayatta da diğer insanları düşünebileyim. Ne yapacağım diye çok düşünüyorum.”* (K3, 3. sınıf, devlet üniversitesi).

Mesleki Kimlik

Psikolog kimliği oluşum süreci meslek seçimiyle başlayan, eğitim boyunca edinilen bilgi ve deneyimlere çevresel ve içsel faktörlerin dâhil olmasıyla şekillenen bir tema olarak ortaya çıkmıştır. Bu ana tema öğrencinin meslek seçiminde etkili olan faktörler “Kariyer Seçimi”; bölüm tercihine yönelik tepkiler “Çevresel Tepkiler”; eğitim boyunca edinilen bilgi ve tecrübelerin yarattığı değişim “Kişisel Profesyonel Dönüşüm”; psikolog olma yolculuğunda yaşanan yetersizlik duygusu “Yetersizlik”; meslek elemanlarına yönelik algılar ve onlarla kurulan özdeşim “Profesyonellerin Etkisi” alt temalarını kapsamaktadır.

Kariyer Seçimi

Katılımcılar kariyer seçimi sürecinde onları psikolojiye yönlendiren birkaç faktörden bahsetmiştir. İnsanlığa fayda sağlamak en önemli konulardandır. *“İnsanların hayatına dokunmayı çok istiyordum, onların çektiği acıları anlayıp ruhlarına dokunmayı ve hayatın yaşanabilir olduğunu göstermeyi istiyordum.”* (K8, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Bazıları insanlara yararlı olma amacının maddiyattan önce geldiğini özellikle vurgulamıştır. *“... umarım faydalı olabiliriz maddi kaynaktan önce. Bilim yapacaksa, bir şeyle uğraşacaksa önce insanlığa faydalı olması gerektiğini düşünüyorum.”* (K1, 1. sınıf, vakıf üniversitesi). Kendisini daha iyi tanımak için bölüme yerleşenler de mevcuttur. *“Psikolojiyi belki bana faydası olur, kendime de bir şeyler katabilirim hem psikolojik anlamda hem de genel kültür olarak diye seçtim.”* (K3, 3. sınıf, devlet üniversitesi). Diğer taraftan insana dair merak, insanı daha yakından tanıyabilme ve çözümleyebilme isteği birçok öğrenciyi bölüme yönlendiren faktörlerdendir. *“İnsanı çok merak ediyordum. İnsan nasıl anlar, nasıl düşünür, neleri merak eder, bu nasıl işliyor... bunlara dair yol haritası görebileceğimi düşünüyordum...”* (K4,

2. sınıf, devlet üniversitesi).

Katılımcılardan bazıları ise bir psikologla bağlantılı olma, belirli bir alt alanda ilerleme isteği, kendi terapi deneyimi gibi sebeplerden dolayı bölüme ilgi ve merak duymaya başlamış ve bu sayede tercih yapmıştır. *“Psikoloji tercih etme sebebim nöropsikolojiye ilgi duymamdı ve nörobilimle ilgili şeyler duymamdı.”* (K16, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Bölüme ilgi ve istekle başlandığı müddetçe sürecin daha keyifli ve rahat geçeceği, sevmeyenler için ise çok zor olabileceği vurgulanmıştır. *“Psikoloji okumaya severek başlandıysa o kadar keyifli bir şey ki her zorluğumdan, tökezlememden zevk alıyorum.”* (K4, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Çevresel Tepkiler

Katılımcılar kariyer seçimlerinden dolayı aileleri, arkadaşları ve diğerlerinden olumlu ve olumsuz tepkiler almakta ve bunlardan farklı şekillerde etkilenmektedir. Olumlu ve destekleyici tepkiler bölümün iyi, havalı, geleceği parlak ve kişinin karakterine uygun olduğu gibi ifadelerle aktarılmaktadır. Destekleyici yorumların çalışma motivasyonunu ve özgüveni artırdığından söz edilmiştir. *“Çevremden aldığım olumlu tepkiler daha çok motive etti. Zor zamanlarımda dersler veya başka konularda salmak yerine herkesin benden bir şeyler beklediğini ve mesleğin bana uygun olduğunu düşündüklerini bildiğimden daha çok çabalamaya başladım.”* (K12, 4. sınıf, devlet üniversitesi). İş olanaklarının az olduğuna ve zor bölüm olduğuna dair söylemler ise olumsuz tepkilerdir. *“Annem hep kolay bir işte çalışmamı istiyordu. Karşı çıktı. ‘Çok zorlanırsın, daha kolay bir bölüme git’ dedi.”* (K18, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Çoğu katılımcı henüz mezun olmadan çevresi tarafından uzman kabul edildiğini öne sürmüştür. Bu durum genellikle fikir danışma, dert anlatma, terapi bekleme ve tavsiye isteği olarak ortaya çıkmaktadır. *“... Mesela aile üyelerinin arasında bir tartışma çıktı. Ben sanki uzlaştırıcı, bilirkişiymişim gibi devamlı fikrim alınmaya başlandı.”* (K17, 4. sınıf, devlet üniversitesi). Bazıları bu durumun üzerlerinde fazla sorumluluk hissettirdiğinden şikayetçidir ve bunu hafifletmek için kaçınma veya terapi alma gibi yollara başvurmaktadır. *“Beklenti oluşuyor. Ailemde zaten sorumluluk alan biriydim haddinden fazla, biraz daha sorumluluk aldığımı hissettim, hiss ediyorum. Bu da beni yoruyordu ama kendi terapi sürecimden geçtim, iyi geldi.”* (K5, 4. sınıf, devlet üniversitesi). Ayrıca katılımcılar günlük yaşantılarında duygu ve davranışlarını bir psikolog gibi

düzenlemesi gerektiğine dair beklentilerin ve belirli kalıplara sokulmanın onları rahatsız ettiğinden söz etmektedir. “*Benden daha duyarlı, sakın olmamı beklediler ya da bir konuşma esnasında ‘ama sen psikoloji okuyorsun böyle konuşmamalısın’ sözünü duyduğum oluyor. Açıkçası beni olumsuz etkiledi bir noktada çünkü zorlanıyorum...*” (K21, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Bazıları ise uzman kabul edilmenin kendilerini değerli ve saygın hissettirdiğinin altını çizmiştir. “*Mutlu ediyor bana danışmaları çünkü bir şeyler bildiğimi düşünüyorlar. Bu da beni değerli gördükleri anlamına geliyor.*” (K13, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Kişisel Profesyonel Dönüşüm

Psikoloji öğrencileri eğitimleri boyunca edindikleri bilgi ve tecrübelerle kişisel/profesyonel değişimler yaşamaktadır. Katılımcılar bölümle birlikte olayları ve insanları daha farklı değerlendirdiklerini, insanları yargılamak ve etiketlemek yerine gözlemlemeye, psikolojide öğrendiklerini temel alan bir bakış açısıyla yorumlamaya ve empati kurabilmeye başladıklarını açıklamıştır. “*Perspektifimi genişletti, ön yargılarımı çok azalttı. İnsanları direkt etiketlemek yerine başka ihtimalleri de değerlendirmemi sağlıyor.*” (K4, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Bölüme, hayata, kendilerine ve diğerlerine karşı birçok açıdan farkındalık kazanıldığının da altı çizilmiştir. “*... mesela önceden mutsuzluğu kötü bir şey olarak tanımlardım. Psikoloji okuduktan sonra onun da bir duygu olduğunu, kötü bir olay yaşadığımızda asıl mutsuz olmazsak anormal olduğunu, yas süreci geçirip atlatmamız gerektiğini fark ettim.*” (K18, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Bakış açısındaki değişimler ve farkındalıkların getirisi olarak öğrenciler kendilerine bakışlarının da olumlu etkilendiğini, özdeğer, özgüven ve özsaygıda artış deneyimlediklerini vurgulamıştır. “*Kendimi değerli hissettim, kendimi daha çok sevmeye ittim çünkü bölümden dolayı kitaplar okudum, insanların aslında diğerlerini o kadar önemsemediğini, aslında bana o kadar dikkat etmediklerini fark ettim.*” (K3, 3. sınıf, devlet üniversitesi). Diğer taraftan, duygularını daha kolay fark edip düzenleyebilmekte ve davranışlarını daha iyi yönetebilmektedirler. “*Duygularımın kontrolünü sağlamak daha kolay hale geldi. Bir duygunun var olabileceği gibi yok olabileceğini öğrenmek de...*” (K21, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Son olarak bölümle birlikte kişilerarası ilişkilerin geliştiği öne sürülmüştür. “*Kendimi tanımaya başladığım ve çevremdeki olayları fark edebildiğim için insanlarla ilişki kurma konusunda kendimi geliştirdiğimi hissettiriyor.*” (K6, 1. sınıf, devlet üniversitesi).

Yetersizlik

Katılımcılar arasında, lisans eğitiminin mesleğe başlamak için yeterli olmadığı, ancak ek eğitimler veya yüksek lisans aracılığıyla kendilerini yetkin hissedebileceklerine dair bir düşünce hakimdir. “...*Bitirdiğimde kendimi tam bir psikolog olarak görmüyorum. 1-2 yıl daha eğitim alıp bir alanda uzmanlaşma fikri rahatlatıyor, yani yüksek lisans olması fikri.*” (K18, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Ayrıca katılımcılar, problemlerin çözülmesine ve terapi yapılmasına dair çevrenin beklentilerini karşılayamamanın kendilerini yetersiz hissettirdiğinden söz etmiştir. “*Herkes dinleyeceğimi ve onlara çözüm üretebileceğimi, terapi verebileceğimi düşünüyorum. Kendimi yetersiz hissettiriyor...Herhangi bir terapi eğitimi almadım. Daha psikopatoloji bile görmedim.*” (K10, 3. sınıf, vakıf üniversitesi).

Profesyonellerin Etkisi

Öğrencilerin zihnindeki psikolog temsili ve bu temsille kurdukları özdeşim mesleki kimliklerinin şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Bu noktada hem iyi hem de kötü temsillerin varlığından söz edilmiştir. Topluma fayda amacı güden, kendini geliştiren, yetkin, bilimsel yönü güçlü, etik davranan ve farkındalık sahibi psikologların mesleği iyi temsil ettiği raporlanmıştır. Katılımcılar çoğunlukla iyi temsillerle özdeşim kurduklarını, onlar gibi olmak istediklerini ve onları gördükçe mesleğe yönelik ilgi ve motivasyonlarının arttığını iletmiştir. “*Kendini geliştirmeye açık ve sürekli öğrenen meslektaşlarımızın, inşallah ben de onlardan birisi olarak devam edebilirim, mesleği çok güzel temsil ettiğini düşünüyorum.*” (K6, 1. sınıf, devlet üniversitesi). Amacı maddiyat ve popülerlik olan, etik davranmayan, yetkin olmayan, bilimsellikten uzak ve halkı yanlış yönlendiren psikologların ise mesleği kötü temsil ettiği vurgulanmıştır. Özellikle kendilerinin ve tanıdıklarının yaşadığı olumsuz terapi deneyimlerini örnek göstererek psikologlara dair hayal kırıklıklarını ve onlarla özdeşim kuramadıklarını dile getirmişlerdir. “...*gittiğim psikolog ciddi bir sorunla mücadele ettiğimi görmesine rağmen sen hiç sevilmemişsin, hayatın boyunca hiç sevilmeyeceksin... gibi şeyler söyledi...Psikolog da böyle davranınca neye uğradığımı şaşırđım. Hayal kırıklığına uğradım çünkü ben de psikolog olacağım böyleleriyle aynı mesleği mi yapacağım, aynı parayı mı kazanacağım diye düşünüyorum.*” (K8, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Lisans Deneyimi

Öğrencilerin lisans deneyimleri, derslerin kapsayıcılığını/yeterliliğini

içeren “Müfredat”; öğrencilerin akademik ve sosyal aktifliğini temsil eden “Alan İçi Etkileşim”; katılımcıların bölümden hoşnutluğunu yansıtan “Memnuniyet” ve bölümde karşılaşılan imkân kısıtlılıklarını kapsayan “Sınırlılıklar” alt temaları etrafında şekillenmiştir.

Müfredat

Katılımcılar, psikoloji müfredatındaki derslerin mesleki gelişimlerine ne oranda katkı sağladığını farklı bakış açılarıyla ortaya koymuştur. Katılımcılardan bazıları derslerin kapsayıcı olmadığını ve kendilerini mesleğe hazırlamada temel düzeyde kaldığını bildirmiştir. “...Genel olarak müfredatın fazla yavan olduğunu düşünüyorum. Kapısından açıp bir bakıyoruz alana ve yüksek lisansta alanın içine giriyoruz... Daha erken verilebilir bazı dersler.... Daha ağır dersleri başlardan almaya başlayabiliriz diye düşünüyorum.” (K7, 3. sınıf, devlet üniversitesi). Birçok katılımcı teorik derslere öncelik verildiğini ve stajları, deneyleri, vaka çalışmalarını kapsayan uygulamalı derslerin müfredatta neredeyse hiç yer bulmadığını vurgulamıştır. “Bölümü seçerken her ne kadar ders programlarına bakmış olsam da daha uygulamalı bir şey bekliyordum... En azından bir staj yapacağımı, okulun yönlendireceğini ya da okul içinde farklı laboratuvarlar olacağını düşünmüştüm. O konuda biraz hayal kırıklığına uğradım.” (K10, 3. sınıf, vakıf üniversitesi).

Alan dışı/ ilgi dışı derslerin müfredatta bulundurulmasının mesleki gelişim açısından bir fayda sağlamaması da sıklıkla dile getirilmiştir. “Lisans niteliği çok yeterli değil bence çünkü boş dersler gördüğümüzü düşünüyorum. Mesela geçen sene iktisat gördük, ondan önceki sene hukuk gördük... Bu tarz şeyler görmek yerine psikolojiye dair bir şeyler görseydik alanımızda daha çok gelişebilirdik.” (K8, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Aksine bazı katılımcılar dersleri yeterli bulmakla birlikte bölümde psikoloji bilimine ve alt alanlarına yönelik detaylı bilgi sağlayan, kendi ilgi alanları dahilinde dersler gördüklerini düşünmektedir. “... İnsan nedir, insanın psikolojisi, nörogelişimsel süreçler, beyin, vücut, hormonlar bunlar mesela yapboz denir ya onların yerine oturduğu birçok ders gördük. Klinik görüşmelerde karşımıza çıkabilecek şeyleri klinik psikoloji dersinde gördük. Aldığımız dersler, özellikle üçüncü sınıfta aldıklarımız, alanla alakalı beni çok tatmin etti.” (K20, 3. sınıf, vakıf üniversitesi).

Alan İçi Etkileşim

Öğrenciler çeşitli akademik/sosyal etkinlikler, kulüpler, sanatsal/sportif

faaliyetler aracılığıyla diğer öğrenciler ve profesyonellerle etkileşim imkânı kazanmaktadır. Katılımcılar yeni ve henüz sistemi oturmamış üniversitelerde öğrenciler arası etkileşim fırsatlarının köklü ve gelişmiş üniversitelere göre kısıtlı olduğunu paylaşmıştır. *“Psikoloji bölümünde sosyal kulüplere ve faaliyetlere katılımın, diğer insanlarla ilişkilerin daha yoğun olmasını bekliyordum ama bu üniversiteden üniversiteye değişiyor. Daha iyi üniversitelerde daha kaliteli etkinlikler, iletişim, etkileşim oluyor. Bizde kulüp bir tane vardı ve sınıf içinde de çok etkileşim yoktu...”* (K12, 4. sınıf, devlet üniversitesi). Psikoloji eğitiminde öğrencilerin sosyal/mesleki ilişkilerini geliştirebilecekleri bir ortam bekledikleri ve bazı katılımcıların bu beklentilerinin karşılandığı görülmektedir. *“Sosyal çevrem değişti. Etrafımda psikolog olan ve psikolog olmaya aday, benim gibi öğrencilerin olduğu bir ortama kavuştum ve buradan çeşitli insanları tanıma fırsatı yakaladım...”* (K9, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Diğer taraftan bu beklentilerinin yeterince karşılanmadığını dile getiren katılımcılar da olmuştur. *“Özellikle üniversitede psikoloji kulübüyle ya da sınıfla birlikte farklı etkinlikler yapacağımızı ya da en azından iyi gruplar kurabileceğimizi düşünmüştüm... Sosyal açıdan neredeyse hiçbir şeyimi tamamlayamadım...”* (K10, 3. sınıf, vakıf üniversitesi). Ek olarak öğrenciler üniversiteler arası etkileşimin artırılmasının profesyonel ilişkiler kurmada fayda sağlayacağı yönünde görüş bildirmiştir. *“Bölüm genel bir bölüm nihayetinde, üniversiteyle sınırlandırılmamalı. Hepimiz aynı mesleği yapacağız bu yüzden etkileşimler çok önemli. Bu anlamda üniversiteler olarak belki birbirimizi ziyaret edebilirdik, öğrenciler olarak değişim yapabilirdik.”* (K2, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Memnuniyet

Katılımcıların çoğu, deneyimledikleri sistemsel veya kişisel bazı olumsuzluklar haricinde psikoloji öğrencisi olmayı keyifli bulmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler, bölümü öğretici ve eğlenceli bulduklarını, derslerdeki zorlanmalarından bile hoşnut olduklarını, emeklerinin karşılığını aldıklarını ve bölüm seçimlerinden pişmanlık duymadıklarını ifade etmiştir. Kimi üniversitelerin daha nitelikli eğitim sunması ve öğrencilerini desteklemesi de memnuniyete katkı sağlamıştır. *“Ben çok seviyorum hem okulumu hem bölümümü. Bana kazandırdıkları açısından çok büyük zenginlik. Hem deneyim hem laboratuvarlar açısından birçok şeye erişim sağlıyor. Kampüs hayatından hoşlanıyorum, genel olarak üniversitemin kültüründen hoşlanıyorum...”* (K16, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Akademik personelin yetkinliği ve pozitif tutumu öğrencilerin

iyi bir eğitim süreci geçirmesinde etkili olan diğer unsurdur. *“Akademik kadroyu gerçekten yetkin ve iyi buluyorum. Hocalarımızın bize sunduğu imkânları, eğitim olanaklarını da iyi buluyorum. İşlenen derslerin içeriği... Aynı zamanda hocalarımızla iletişime geçebiliyor olmamız... Herhangi bir sorunda onlara danışabiliyoruz.”* (K21, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Sınırlılıklar

Eğitim sisteminden kaynaklanan veya üniversiteler özelinde karşılaşılan engeller, katılımcıların eğitimleri sırasında zorluk yaşamalarına sebep olmaktadır. Öğrenciler, klinik psikoloji dışındaki alt alanlarda bilimsel ve uygulamalı gelişmeler için yeterli imkân tanınmadığından, bu alanlarda Türkçe kaynakların azlığından ve mesleki gelişim üzerine yönlendirme yapılmadığından dolayı sınırlanmış hissettiklerinden bahsetmiştir. *“Klinik psikoloji alanında ilerlemeyi düşünüyorum dedim ama spor psikolojisi gelişmiş olsaydı mesela çok ilgimi çekiyordu ders olarak ve alan olarak... İş imkanları ve Türkiye’deki durumu iyi olsaydı belki onu seçebilirdim. Bu sebepten farklı alan seçemiyor olmamız kötü etkiliyor...”* (K12, 4. sınıf, devlet üniversitesi). Yeni açılan üniversitelerde derslik, laboratuvar, ekipman, akademik personel eksikliği yaşanmasının da nitelikli eğitimi kısıtladığından bahsedilmiştir. *“Psikoloji laboratuvarımız yok. Daha fazla hocamız olsa daha iyi olabilirdi. Sayı olarak eksiklik var.”* (K9, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Bunların yanı sıra, öğrenci bütçesini aşan ders kitapları ve sertifika eğitimi ücretleri katılımcıları zorlamaktadır. *“Kitapların pahalı olması, Türkiye’de üniversite öğrencilerini zorlayan durumlardan diye düşünüyorum. Hocaların tavsiye ettiği kitaplar oluyor. Bunları almak istediğinizde zaten bölümün kitapları çok pahalı...”* (K19, 3. sınıf, devlet üniversitesi).

Alanda Öne Çıkan Sorunlar

Katılımcıların gelecekte mesleği icra edecekleri alan özelinde algıladıkları problemler, mesleki etik değerlerini ve aidiyetlerini biçimlendiren bir temayı oluşturmuştur. Bu tema sırasıyla psikoloğun ve destek alan kişinin haklarını koruyan yasal unsurların bulunmaması “Denetim Eksikliği”; mesleğin itibarını zedeleyici algı ve uygulamalar “Mesleğin Değersizleştirilmesi”; sınırlı kaynaklara ulaşabilmek adına gösterilen çaba “Rekabet” ve mesleğe atfedilen değeri adil bulmama “Adaletsizlik Düşüncesi” alt temaları çerçevesinde kavramsallaştırılmıştır.

Denetim Eksikliği

Öğrencilere göre yeterli denetimin sağlanamaması alandaki temel sorundur.

Denetim ihtiyacının en belirgin olduğu nokta mesleğin görev tanımını ve yetkinlik ölçütlerini güvence altına alan yasal bir düzenlemenin olmayışıdır. Bu durum psikoloji lisans eğitimi almamış kişilerin terapi/danışmanlık hizmetleri verebilmesine zemin hazırlamaktadır. Etik değerlere aykırı ve suç olarak nitelendirilen bu uygulamaların toplum ruh sağlığını tehdit ettiği açıklanmıştır. *“Beni rahatsız ediyor çünkü onlar da bizim kullandığımız belli yöntemleri kullanıyor olsa da bunun hakkında eğitime, geçmişe sahip değiller ve bu danışanlarına daha fazla zarar vermelerini sağlıyor. Bizim temel amacımız psikolog olarak karşımızdakine yarar sağlamaktan çok zararımızın dokunmamasını sağlamak...”* (K7, 3. sınıf, devlet üniversitesi). Öğrenciler çevrelerini konu hakkında uyardıklarını belirtse de sorunun çözülmesi için büyük örgütlenmelere ve kurumsal desteğe ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. *“Bireysel olarak ne kadar farkındalığı arttırmaya çalışsak da bunun daha çok psikoloji birliklerince ve daha yasal yoldan yapılması gerektiğini düşünüyorum.”* (K10, 3. sınıf, vakıf üniversitesi).

Meslek yasasının olmayışı alanda çalışan psikologların etik dışı davranışlarının denetlenmesini de zorlaştırmaktadır. Bu noktada sunulan hizmet özelinde minimum kriterlerin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Tüm etik ihlaller karşısında öğrenciler kendi meslek hayatlarında etik değerlere öncelik vereceklerini belirtmektedir. *“Kendi alanımız içerisinde mesleğini kötüye kullanan insanları denetleyecek yasa olmadığı için çok dezavantajlı durumdayız. Bunları gördükçe diyorum ki onlar gibi olmayacağım. Kendi alanımı bilen, sınırlarımı bilen bir psikolog olacağım.”* (K17, 4. sınıf, devlet üniversitesi).

Mesleğin Değersizleştirilmesi

Mesleğin saygınlığını olumsuz etkileyen mikro ve makro düzeydeki uygulamalardan bahsedilmiştir. Alana ilgisi bulunmaksızın popülerite, statü ve maddiyat odaklı bölüm tercihi bulunanların mesleğin imajını sarstığı düşünülmektedir. *“... Eğitim çok donanımlı değil ama insanın kendine öğretmesiyle, o özel isteğiyle alakalı. Kendisinde öğrenme çabası olmayan insanları görünce yazık sana gelecek insana diye düşünüyorum.”* (K9, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Ayrıca, ilaç yazma yetkisi olmadığı ve sosyal bilim olduğu için halkın mesleği değersiz algıladığı görüşüne değinilmiştir. *“Diğer insanların bakışı açısından ilaç yazmıyorsan ne yapıyorsun, ne işe yarıyorsun diye düşünüyorlar...”* (K3, 3. sınıf, devlet üniversitesi). Ek olarak mesleğin kitap, film ve giriş derslerine

indirgenmesinden bahsedilmiştir. “Arkadaşım farklı bölüm okuyup sadece psikolojiye giriş dersi almıştı. Gördüğü bilgileri alanının tamamı zannetti. Psikolojinin bir sürü alanı olduğundan haberi yok ve ‘ben de bu konuda bilgiliyim, senden daha iyi biliyorum’ tarzı üslupla bana yaklaşmıştı.” (K12, 4. sınıf, devlet üniversitesi).

Psikoloji programları ve kontenjan sayılarındaki artış ise makro düzeyde itibarsızlaştırma olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada baraj puanı uygulanması ve kontenjanların azaltılması vurgulanıp düşük sıralamalardaki üniversitelere ve öğrencilerine karşı güvensizlik dile getirilmiştir. “Biraz değersizleşmiş gibi hissediyorum diplomamız çok fazla üniversitede psikoloji bölümü açıldığı için. Keşke daha az okul olsa ve daha nitelikli eğitim olsa. Bu üniversitelere daha şüpheci bakıyorum. Terapist arayışındaysam nereden mezun olduğuna dikkat ediyorum.” (K16, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Rekabet

Psikoloji bölümlerinde ve kontenjanlarındaki artışa karşılık mevcut mezunların istihdam edilmesindeki yetersizlik ve sınırlı lisansüstü eğitim kontenjanları öğrenciler arasında rekabet yaratmaktadır. Katılımcılara göre ülke çapında tanınan, geniş imkânlarla sahip üniversitelerde eğitim almak rekabette öne çıkmayı sağlamaktadır. Ayrıca henüz eğitim sürecinde çeşitli kulüp/topluluk üyelikleri, stajlar ve yüksek ortalamalar yoluyla geleceğe yönelik yatırımların başladığına dikkat çekilmiştir. Böylelikle rekabetin sınıf ortamına da etki ettiği anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bazıları sınıflarındaki rekabetten ötürü stres ve kaygı seviyelerinde artış gözlemlediklerini ve ortama uyum sağlamakta güçlük çektiklerini aktarmaktadır. “Sınıfta öyle bir rekabet var ki, bununla baş edemiyorum. Herkes deli gibi çalışıyor. Ben de çalışıyorum ama bunların hayatları yok mu? Ben anlamış değilim. Herkesin birtakım planları var, bir şeyler yapıyor, çalışmalarına katılıyorlar, hocalarla takılıyorlar... Bu rekabet ve entrika ortamına bazen ayak uyduramıyorum.” (K14, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Aksine rekabetin kendilerini geliştirmek için motivasyon aracı olduğunu aktaran katılımcılar da bulunmaktadır. “... Özellikle beraber eğitim aldığım insanların etkisi çok farklı. Çok farklı sorular sorabiliyorlar. Hepsinin merakının fazla olduğu çok belli oluyor derslerde. Sürekli kendimi geliştirmek zorunda hissettiriyor bazen beni... Yerimde durup hiçbir şey yapmayayım, bu dersten kalayım, ne olacak diyemiyorum.” (K4, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Adaletsizlik Düşüncesi

Psikolojiye ve psikologlara sunulan imkânların ve atfedilen değerın adil olmadığı düşüncesi katılımcılar arasında yaygındır. Psikologlar lisans sürecinde ve sonrasında yetkinlik kazanmak için emek verirken kişilerin yalnızca kısa süreli eğitimlerle yetkinlik iddialarında bulunabilmesi katılımcıların adalet algısına ters düşmektedir. *“Biz psikoloji mezunu olmamıza rağmen binlerce eğitim almamız gerekiyor, yüksek lisans yapmamız gerekiyor. Hâlâ yeterliliğimizin olduğunu düşünmüyoruz. Onlar sertifika üzeri çalışıp nasıl yeterli olduklarını düşünüyorlar?”* (K11, 4. sınıf, vakıf üniversitesi). Mevcut durum katılımcıları emeklerinin anlamsız olduğu düşüncesine sevk etmektedir. *“Bunun engellenmesi gerekiyor. Kendi emeklerimizin boşa gittiğini düşünüyorum. Biz neden varız?”* (K12, 4. sınıf, devlet üniversitesi).

Diğer taraftan, farklı mesleklerle psikologların hizmet alanlarındaki benzerlik kaynaklı istihdamda adaletsizlikler yaşandığı iddia edilmiştir. *“Manevi danışmanlık diye bir kavram var. Hâlbuki psikologluk bence çok daha önemli bir meslek. Manevi danışmanların da büyük etkisi var, bunu yadsıyamam fakat oraya biri konulacaksa psikolog konulması gerekiyor...”* (K2, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Temel amacı maddi kazanç olan vakıf üniversiteleri ve sertifika programları adil bulunmayan son konudur. *“Özel üniversitelerde klinik psikoloji için tamamen insanları dolandırmaya, bütün paralarını ve birikimlerini tüketmeye yönelik ‘diploma parçası’ diyebilirim.”* (K9, 2. sınıf, devlet üniversitesi).

Geleceğe Bakış

Bu tema öğrencilerin mezuniyet sonrasına dair endişeleri “Kaygı” ve Türkiye’de psikoloji alanının seyri “Umut” alt temalarını içermektedir.

Kaygı

Kariyerleri özelinde katılımcıları kaygılandıran farklı etmenler bulunmaktadır. Uzmanlaşmak istenilen alt alanın seçimi bunlardan biridir. Bu kaygıyla baş etmek için kullanılan başlıca yöntemler destek istemek, kaçınmak ve staj yapmaktır. *“Şu an biraz tedirginim çünkü tam olarak ne yapmak istediğimden emin değilim ama hocalarım da ‘bütün dersleri görün zaten dördüncü sınıfta karar verirsiniz, şu an çok erken’ diyor. O tedirginliğimi biraz azaltıyor.”* (K4, 2. sınıf, devlet üniversitesi). Mevcut rekabet ortamında iş bulabilmek veya lisansüstü eğitim kontenjanlarına yerleşebilmek de kaygı kaynağıdır. *“Birazcık kaygılı hissediyorum. Çok*

fazla mezun var. Devlete atanayım desem zaten alımlar çok az... Diyelim devletten elimizi ayağımızı çektik, özel sektörde çalışma kararı aldığım zaman bana aldığım terapi eğitimlerimi, lisans eğitimimi soracak...” (K17, 4. sınıf, devlet üniversitesi). Eğitim sürecinde pratiğe yer verilmediğinden katılımcılar mesleki yetkinliğe dair endişeler yaşamaktadır. Bu kaygıyı azaltmak amacıyla birçok öğrenci süpervizyon imkânlı eğitimler almayı veya lisansüstü eğitime devam etmeyi planlamaktadır. *“Kaygı veriyor. Çok okumam gerektiğini fark ediyorum. BDT almaya başladığımdan beri bu işin oyuncak olmadığını, ciddiyetle yapılması gerektiğini ve maddi manevi yatırım istediğini fark ediyorum.”* (K5, 4. sınıf, devlet üniversitesi).

Umut

Alanın geleceğine dair farklı görüşler bulunmaktadır. Katılımcıların bazıları Türkiye’de psikoloji biliminin gelişeceğini, çalışmaların devam edeceğini, ön yargıların kırılacağını, psikologlara duyulan ihtiyacın artacağını, meslek yasası mücadelelerinin olumlu sonuçlanacağını ve iş olanaklarının artmasıyla meslekte kendilerine alan bulabileceklerini umut etmektedir. Diğerleriyse, bu düşüncelerin tam aksi yönünde görüş bildirmiştir. Bunun yanında umut ve umutsuzluğu birlikte yaşayanlar da bulunmaktadır. *“Ya çok körelecek bu alan ya da gerçekten çok insana ulaşabilen, güzel, sağlıklı bir alan olacak.”* (K20, 3. sınıf, vakıf üniversitesi).

Tüm bunlara dayanılarak, Türkiye’de psikoloji lisans öğrencisi olmak, keyifli, gurur verici ve özellikle alandaki sorunlar nedeniyle zorlayıcı bir deneyimdir. Öğrenciler, çoğunlukla yüksek bir içsel motivasyonla kariyer seçimlerini yapmakta, bu da karşılıklarına çıkan olumsuzluklara direnme gücünü kendilerinde bulmalarına yardımcı olmaktadır. Psikoloji eğitimi hem mesleki hem de kişisel anlamda geliştirici ve dönüştürücü bir deneyimdir. Eğitimin kalitesi ve eğitimi destekleyici faaliyetlerin zenginliği bölümlerin ve yer aldıkları üniversitelerin kalitesiyle paralellik göstermektedir. Dolayısıyla, deneyimin şekillenmesinde üniversite seçimi önem kazanmaktadır. Meslek yasasının henüz olmaması, buna bağlı artan popüler ama yetkin olmayan uygulayıcılar, hızla artan bölüm ve kontenjanlar, rekabet ortamı ve bu mücadelenin daha adaletsiz bir düzleme taşınmasına katkıda bulunan yüksek ücretli lisans, yüksek lisans ve sertifika eğitimleri öğrencilerin geleceğe daha kaygılı bakmalarına neden olmaktadır. Katılımcıların hissettiği umut ise psikolojinin artık daha fazla ve doğru tanınıyor olmasına, katılımcıların şahit olduğu bilimsel gelişmelere ve bahsedilen sorunların çözüleceği inancına dayanmaktadır.

TARTIŞMA

Türkiye’deki psikoloji öğrencilerinin duygu, düşünce ve deneyimlerine odaklanan bu fenomenolojik çalışmada, Toplumdaki Psikoloji Algısı, Mesleki Kimlik, Lisans Deneyimi, Alanda Öne Çıkan Sorunlar ve Geleceğe Bakış olmak üzere 5 ana tema ve 18 alt tema açığa çıkarılmıştır.

“Toplumdaki psikoloji algısı” ve bunun katılımcılar açısından anlamı; psikolojinin ne kadar ve nasıl tanındığı “Tanınırlık”, medya aracılığıyla topluma nasıl sunulduğu “Görünürlük” ve psikolojik hizmetlerin ne kadar erişilebilir algılandığı “Ulaşılabilirlik” alt temaları aracılığıyla tartışılmıştır. Katılımcılara göre alanın tanınırlığı sosyodemografik faktörlere bağlı değişse de gerçeklikten uzak düşünceler halk arasında yaygındır. Örneğin, araştırmalar katılımcıların psikolog ve psikiyatrist arasındaki farkı belirlemede zorlandığını göstermiştir (Gökçen vd., 2013, s. 156; Özmen ve Taşkın, 2004, s. 201). Alanın tanınırlığındaki çeşitlilik sonucu öğrenciler kendilerini değerli ve onaylanmış hissettiren olumlu tepkilerin yanında olumsuz tepkiler de almaktadır. Tüm yanlış algılara rağmen geçmişe kıyasla alanın daha sağlıklı bir tanınırlığa ulaştığı ve bunda yardım almayı normalleştirme, ön yargıları zayıflatma ve psikolojik problemler karşısında içgörü kazandırma noktalarındaki aracı rolüyle medyanın etkili olduğu savunulmuştur. Benzer biçimde Canpolat (2022, s. 361), psikoloji konulu medya içeriklerinin destek alan kişilere, profesyonellere ve terapi sürecine dair olumsuz tutumları azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

Öte yandan medyanın etik değerlerden uzak uygulamaları yansıtarak halkı yanlış yönlendirdiği de katılımcıların görüşlerindedir. Gençoğlu’nun (2019, s. 2218) 16 filmi analiz ettiği çalışmasında ruh sağlığı çalışanı karakterlerinin gizlilik, çoklu ilişkiler, zarar vermeme, insan haklarına saygı ve ayrımcılıktan uzak durma gibi temel etik kurallara uymadığını saptaması mevcut bulguları desteklemektedir. Psikolojinin görünürlüğü halk arasında psikolojinin ve psikologların nasıl algılandığını ve dolayısıyla da katılımcıların deneyimlerini şekillendiren unsurlardır. Ayrıca, psikolojik desteğin ön yargılar, damgalama, maddi yetersizlikler gibi sebeplerden ötürü toplumun geneli için ulaşılabilir olmadığı ve bu durumun öğrencilerde bir iç tutarsızlık hissi doğurduğu görülmüştür. Koydemir ve ekibinin (2010, s. 282-284) çalışmasında da destek almayı ciddi bir problemle ilişkilendirmek, zayıf olarak algılanmak, kabul görmemek, yeterli bilgi birikimine sahip olmamak, gerekli görmemek ve maddi kaygılar psikolojik desteğin önündeki toplumsal engeller olarak sınıflandırılmıştır. Fakat

bu engellerin psikoloji öğrencilerinin mesleki algılarını ve öğrencilik deneyimlerini nasıl şekillendirdiği önceki çalışmalarda derinlemesine incelenen bir konu değildir. Psikolojik desteğin herkes için ulaşılabilir olmamasının katılımcılarda olumsuz duygular uyandırdığı görülmüştür.

“Mesleki kimlik” teması, katılımcıların meslek seçimini etkileyen faktörler “Kariyer Seçimi”, bölüm tercihine yönelik tepkiler “Çevresel Tepkiler”, eğitim boyunca ortaya çıkan değişim “Kişisel Profesyonel Dönüşüm”, bu yolculuk sırasında yaşanan yetersizlik duygusu “Yetersizlik”, diğer psikologlara yönelik algılar ve onlarla kurulan özdeşim “Profesyonellerin Etkisi” alt temaları çerçevesinde tartışılmıştır. Mesleğe ilk adım olan kariyer seçiminde etkili faktörler insana/kendine faydalı olmak ve bölüme ilgi/merak duymaktır. Bulgulara paralel olarak Duman ve çalışma ekibi (2019, s. 204) psikoloji öğrencilerinin bölüm tercihindeki en önemli etmenlerin psikolojiye dair ilgi/merak ve yardım etme isteği olduğu sonucuna varmıştır. Bölüm seçimiyle beraber çevrelerinde olumlu/destekleyici ve olumsuz tepkilerle karşılaşan öğrenciler bunların özgüvenlerini ve motivasyonlarını etkilediğini düşünmektedir. Özdemir (2021, s. 48) de üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, sosyal destek algısı ve özgüven düzeyi arasında pozitif yönlü ilişki saptamıştır. Diğer taraftan, uzman kabul edilmek öğrenciler tarafından sıklıkla rahatsızlık verici bir çevresel faktör olarak nitelendirilse de, bu konu alanyazında henüz yeterince ilgi görmemektedir.

Bölümle birlikte öğrenciler kişisel ve profesyonel değişimler yaşamaktadır. Bakış açısında değişim, empati becerisi, kişilerarası ilişkilerin güçlenmesi ve farkındalık bunlar arasındadır. Bulgularla tutarlı olarak Yıldırım (1992, s. 204-205) çalışmasında psikoloji öğrencilerinin empatik becerilerinin gelişmesinde lisans eğitiminin etkili olduğu sonucuna varmıştır. Bir başka çalışmada ise psikoloji ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyinin ortalamadan daha yüksek olduğu raporlanmıştır (Durmuşçelebi ve Karayağız, 2018, s. 87-88). Yine de psikoloji eğitiminin etkililiği halen araştırılmaya ihtiyaç duyan bir konudur. Boylamsal çalışmalarla, psikoloji eğitiminin hangi kazanımlar üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin büyüklüğü incelenmelidir.

Yine “Mesleki Kimlik” teması kapsamında katılımcılar aldıkları eğitimin ve çevrelerinden aldıkları tepkilerin kendilerini yetersiz hissettirdiğini açıklamıştır. Arıkan (2022, s. 462) psikoloji öğrencileriyle yürüttüğü

çalışmasında, katılımcıların tamamına yakınının yüksek lisans planı olduğunu saptamıştır. Söz konusu bulgu, psikoloji öğrencilerinin lisans eğitimini yeterli görmediklerinin bir kanıtı olarak yorumlanabilir. Benzer biçimde, Temircan (2023, s. 259-261) sahada çalışan psikologların lisans eğitimleri süresince sınırlı sayıda uygulamalı ders görmelerinden ve derslerde ölçme-değerlendirme araçlarına dair yeterli düzeyde bilgi verilmemesinden dolayı kendilerini mesleki açıdan yetersiz algıladıklarını bulmuştur. Fakat çevresel beklentilerin öğrenciler üzerinde yarattığı baskı alanyazında incelenmemiştir. Bu konuda yapılacak çalışmalar psikoloji öğrencilerinin iyilik halini güçlendirebilecek adımların atılmasına katkıda bulunabilir. Diğer taraftan, öğrenciler aktif olarak çalışan psikologlardan bazılarının alanı olumlu temsil ederken diğer kısmının alanın imajını sarstığı kanaatindedir. Öğrenciler olumlu temsillerin kendi motivasyon ve ilgilerini artırdığını belirtip ileride onlar gibi olmak isteklerini dile getirmişlerdir. Bunun aksine olumsuz temsiller öğrenciler için bir hayal kırıklığı kaynağıdır. Bu bulgu psikologların mesleki uygulamalarının yalnızca danışanlarını değil aynı zamanda psikoloji öğrencilerini de önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Bu noktada meslek elemanlarının yetkinliğinin güvence altına alınması hem sunulan hizmetin kalitesini artıracak hem de psikoloji öğrencileri için rol modeller sunacaktır.

“Lisans deneyimleri” teması, derslerin katılımcılar tarafından algılanan yeterliliğini ele alan “Müfredat”, katılımcıların akademik ve sosyal aktifliğini temsil eden “Alan İçi Etkileşim”; katılımcıların bölümden hoşnutluğunu yansıtan “Memnuniyet” ve bölümde karşılaşılan imkân kısıtlılıklarını kapsayan “Sınırlılıklar” alt temaları çerçevesinde tartışılmıştır. Katılımcılar, derslerin bilgilendirici ve alt alanları tanıtıcı olmasına karşın mesleğe hazırlamada yeterli olmadığı ve çoğunlukla alan dışı, ilgileri dâhilinde olmayan dersleri aldıklarını aktarmıştır. Psikolojinin farklı alt alanlarıyla doğrudan ilişkili hukuk, biyoloji veya ekonomi gibi derslerin öneminin öğrencilere yeterince aktarılamaması veya bağlamdan kopuk bir biçimde sunulması bu algının oluşmasına katkıda bulunan nedenler arasında yer alabilir. Katılımcılar ayrıca müfredatta uygulamalı derslere yeterince yer verilmediği görüşündedir. Türkiye’deki psikoloji lisans programlarında genellikle temel derslere ve teorik anlatımlara öncelik verildiği, uygulamalı ve kapsamlı derslerin müfredattaki yerinin bölümlerin kalitesine bağlı olduğu daha önceki çalışmalarda da ortaya koyulmuştur (Bolak-Boratay, 2004, s. 314; Sümer vd., 2020, s. 309). Ek olarak, katılımcılar alandaki profesyoneller ve diğer psikoloji

öğrencilerini bir araya getiren etkinliklerin önemini vurgulamış ve bu imkânın üniversiteler arasında farklılık gösterebileceğinden bahsetmiştir. Akademik ve sosyal etkinlikler konusundaki bu kısıtlılık alanyazında da yer bulmuştur (Hünler vd., 2024, s. 18; Şahin vd., 1997, s. 46).

Lisans eğitiminde kimi zorluklarla karşılaşsalar da katılımcıların çoğu psikoloji öğrencisi olmaktan memnundur. Duman ve arkadaşlarının (2019, s. 206) çalışmasında da öğrencilerin psikoloji bölümünü severek okudukları ve meslekleriyle gurur duydukları bulunmuştur. Akademik personelin yetkinliği ve öğrencilerle ilişkisi bölüm memnuniyetine katkı sağlamaktadır. Raja ve ekibi (2023, s. 521) de personel kalitesinin öğrenciler için tatmin edici bir eğitim ortamı oluşturulmasında önemli olduğunu göstermiştir. Katılımcıların bölümde karşılaştıkları başlıca sınırlılıklar, mesleki gelişime yönelik yönlendirme kısıtlılığı ve yeni açılan bölümlerde personel, laboratuvar, ekipman eksikliğidir. Geçmiş çalışmalar da psikoloji bölümlerinde laboratuvar ve araç gereç kullanımının yetersiz olduğuna ve klinik psikoloji dışındaki alt alanların öğrencilere yeterince tanıtılmadığına dikkat çekmiştir (Göktaş vd., 2024, s. 118-120; Şahin vd., 1997, s. 45). Diğer sınırlılıklar ise ders kitapları ve sertifika eğitimi ücretlerini kapsayan ekonomik sorunlardır. Bu bağlamda Göktaş ve ekibi (2024, s. 117), öğrencilerin lisansüstü eğitimlerini bitirseler bile kendilerini yeterli hissetmediklerinden ücretli eğitimlere yöneldiklerini ancak yüksek ücretlerin maddi zorlukları beraberinde getirdiğini vurgulamıştır.

Katılımcıların alana ilişkin algıladıkları problemler mesleki etik değerlerini ve aidiyetlerini etkilemektedir. “Alanda önce çıkan sorunlar” teması psikoloğun ve destek alan kişinin haklarını koruyan yasal düzenlemelerin eksikliği “Denetim Eksikliği”, mesleğin itibarını zedeleyici algı ve uygulamalar “Mesleğin Değersizleştirilmesi”, sınırlı kaynaklara ulaşabilmek adına gösterilen çaba “Rekabet” ve psikologluğa atfedilen değeri adil bulmama “Adaletsizlik Düşüncesi” alt temaları çerçevesinde tartışılmıştır. Öğrencilere göre psikologların uygulamaları ve meslek istismarları yasal olarak denetlenemediği için halk nitelikli hizmet alamamaktadır. Bu bulguyu destekler nitelikte, Korkut ve araştırma ekibi (2006, s. 55-56) öğretim üyeleri ve klinik psikologlarla yürüttüğü çalışmada alanda en çok rastlanan etik ihlallerin uzman olmayanların sunduğu hizmet ve kötüye kullanım olduğunu saptamıştır. Psikoloji öğrencileri bireysel düzeyde çaba gösterebilirler de geniş çaplı örgütsel adımlar sorunun çözümü için gereklidir. Katılımcılar da bu durumun farkındadır. Popülerite

odaklı bölüm seçimi, mesleğin toplumsal statüsü ve bölüm/kontenjan sayılarındaki artış katılımcılar tarafından değersizleştirme şeklinde yorumlanmıştır. Öğrencilerin görüşleri ile tutarlı biçimde Namer ve ekibi (2015, s. 82), psikoloji bölümlerindeki artışın sonucu olarak psikoloji lisans derecesi olmayan kişilerin eğitim kadrosunda daha fazla yer aldığı hatta bazı üniversitelerde alanın en temel derslerini verebilecek yetkinlikte öğretim elemanının bile bulunmadığı konusuna dikkat çekmiştir. Ek olarak Sümer'in (2016, s. 65-66) psikoloji bölüm başkanlarıyla yaptığı çalışmada tam zamanlı öğretim üyesi sayısı, uygulama ve staj olanakları bakımından üniversiteler arasındaki çarpıcı farklılıklara dair bulguları, katılımcıların farklı üniversitelerdeki psikoloji eğitimine yönelik güvensizliklerini ve bu durumdan kendi deneyimlerinin nasıl etkilendiğini anlamamıza yardımcı olabilir.

Hızla artan bölüm/kontenjan sayılarına rağmen istihdamdaki sınırlılığın yarattığı rekabeti kimi katılımcılar adaptasyon güclüğü kimileri de motivasyon unsuru olarak deneyimlemektedir. Psikolojinin popülaritesiyle gelişen rekabeti kariyer yönetimi için tehlike olarak nitelendiren Arıkan (2022, s. 460) çalışmasında kariyer uyum yeteneğini sırasıyla öz disiplin, deneyime açıklık ve dışa dönüklüğün yordadığını bulmuştur. Bu kişilik özellikleri öğrencilerin eğitim süreci içerisinde geleceğe yönelik yatırımlar olarak nitelendirdikleri staj, yüksek ortalama ve topluluk üyelikleri için avantaj sağlayabilir ve bu durum rekabetin iki farklı yorumunu açıklayabilir. Lisans eğitimi almamış kişilerin yetkinlik iddiaları, gelişen mesleklerle psikolog istihdam alanlarının daralması ve maddiyat temelli uygulamalar adil bulunmayan hususlardır. Seçilmiş ve Yalçınkaya-Alkar (2020, s. 160-161) Kuzey Amerika'daki psikologlar için lisansüstü düzeyde 5 yıl eğitim, 1 yıl süpervizyon ve mesleki uygulama sınavını zorunlu kılan yasal prosedürün Türkiye koşullarına uyarlanmasıyla psikologların yetkinlik ölçütlerinin ortaya koyulabileceği ve danışanların en yüksek yararının gözetilebileceğini savunmuştur. Ülkedeki mevcut durumun öğrencileri çabalarının anlamsız olduğu düşüncesine yönelttiği dikkate alınırsa benzer bir yasal sürecin bu algıları zayıflatabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, katılımcıların değindiği maddiyat odaklı yaklaşımlar Namer ve ekibinin (2015, s. 84) vakıf üniversitelerinde ilgi duyulan bölümlere yatırım yapıldığı ve öğretim kadrosunun pazarlamacı rolü üstlendiği açıklamalarıyla örtüşmektedir.

Geleceğe bakış temasını ise kaygı ve umut şekillendirmektedir.

Katılımcılar, uzmanlık alanı, iş bulma, lisansüstü programlara yerleşme ve mesleki yetkinlik konularında endişe duymaktadır. Öğrencilerin iş bulma kaygılarını destekler biçimde Ulusal Ruh Sağlığı Eylem Planı'nda (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2021, s. 17) ülkemizde her yüz bin kişilik nüfusa 5,04 oranında psikolog düştüğü belirtilip ruh sağlığı alanında insan kaynaklarına duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır. Geçmiş çalışmalar da psikoloji öğrencilerinin özellikle istihdam edilme ve mesleki yeterlilik konularında kaygılandığını göstermektedir (Kandemirci-Bayız ve Kalkan-Oğuzhanoglu, 2019, s. 80; Karabudak, 2015, s. 32). Buna karşın, Tezcan (2018, s. 41) psikoloji öğrencilerinin gelecek kaygılarının aynı fakültede bulunan diğer öğrencilere göre daha az olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular psikoloji öğrencilerinin geleceğe dair kaygılarının oluşmasında okul, eğitimin kalitesi, mesleki gelişim gibi farklı faktörlerin etkili olabileceğini düşündürmektedir. Diğer yandan katılımcıların, Türkiye'de psikoloji biliminin gelişmesi, bilimsel çalışma ve uygulamaların artması, haklarının korunması ve kendilerine çalışma alanı bulmaları hakkındaki görüşleri umutlu ve umutsuz şeklinde ayrılmaktadır. Bunun sebebi, Türkiye'de psikoloji alanının birçok fırsatı ve zorluğu içinde barındırması olarak görülebilir (Eskin vd., 2020, s. 305).

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye bağlamında psikoloji lisans öğrencisi olma deneyimini, yalnızca bireysel özelliklere odaklanmak yerine yapısal, kurumsal ve kültürel boyutlarıyla birlikte ele alan özgün bir çerçeve sunmaktadır. Bulgular, psikoloji öğrencilerinin eğitim sürecini; medyada psikolojiye atfedilen anlamlar, üniversiteler arası imkân eşitsizlikleri, kontenjan/bölüm sayısındaki artış ve yasal/mesleki belirsizlikler gibi farklı düzeylerdeki etmenlerle ilişkilendirerek, bütüncül bir açıklama önermektedir. Bu yönüyle çalışma, psikoloji öğrencilerinin mesleki kimlik gelişimi, mesleğe yönelik motivasyon ve gelecek beklentilerinin, yalnızca bireysel tercih ve çabalarla değil, aynı zamanda politika yapıcılarının kararları ve alanın toplumsal temsilleri ile şekillendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, nitel bir desenle farklı üniversite ve şehirlerden öğrencilerin sesini görünür kılması, Türkiye'de psikoloji eğitimi ve mesleğine dair tartışmalara öğrenci perspektifinden kavramsal zenginlik katmaktadır. Bu bulgular, Türkiye'de psikoloji eğitimiyle ilgili araştırmaların hâlen sınırlı olduğunu ve özellikle eğitim süreçlerinin niteliği, öğrencilerin iyi oluşu, mesleki kimlik gelişimi ve yapısal eşitsizlikler gibi alanlarda daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir; dolayısıyla psikoloji eğitimi hakkında

daha çok araştırma yapılması hem alanyazının derinleşmesi hem de eğitim politikalarının kanıta dayalı biçimde şekillenmesi açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın bulguları, psikoloji eğitimine ve mesleğe ilişkin bazı somut düzenlemelere işaret etmektedir. Öncelikle, medyada yer alan psikoloji içeriklerinin doğru ve bilimsel bilgiye dayanması, halkın psikoloji öğrencilerini ve profesyonellerini daha gerçekçi biçimde tanımalarını sağlayarak hem alanın itibarını hem de öğrencilerin mesleki aidiyetini güçlendirebilir (Gençoğlu, 2019, s. 2222); bu nedenle medya içeriklerinin alan uzmanlarınca hazırlanması veya denetlenmesi önem kazanmaktadır (Canpolat, 2022, s. 363). Bunun yanında, üniversiteler arasında eğitim olanakları, uygulama imkânları ve danışmanlık desteği açısından ortaya çıkan eşitsizlikler, kontenjan ve bölüm sayılarındaki kontrolsüz artışla birleştiğinde hem öğrencilerin deneyimlerine hem de mezunların yetkinliklerine yönelik kaygıları artırmaktadır (Namer vd., 2015, s. 85). Akreditasyon süreçlerinin hızlandırılması (Göktaş vd., 2024, s. 121-122; Sümer, 2016, 67-68), baraj puanı uygulamasının hayata geçirilmesi ve kontenjanların rasyonel biçimde sınırlandırılması (Arık, 2015), bu kaygıları azaltmaya ve daha nitelikli bir psikoloji eğitimi sunmaya katkı sağlayabilir. Son olarak, ilgili meslek yasalarının netleşmesi ve uygulanmaya başlaması hem mevcut öğrencilerin hem de alanı tercih etmeyi düşünen gençlerin mesleğe yönelik güvenini ve gelecek planlarını olumlu yönde etkileyebilecek önemli bir adım olarak görünmektedir (Konuk ve Epözdemir, 2011, s. 12; Sümer vd., 2013, s. 193).

Bu çalışmanın bulguları Türkiye’de psikoloji öğrencisi olma deneyimine ilişkin çok boyutlu bir çerçeve sunsa da bazı sınırlılıklarla birlikte değerlendirilmelidir. Öncelikle, amaçlı örnekleme ve gönüllü katılım esasına dayalı olarak 15 şehir ve 23 öğrenciden oluşan örneklem, maksimum çeşitlilik sağlamaya yönelik olsa da Türkiye’deki tüm psikoloji öğrencilerini temsil etmemektedir; özellikle belirli üniversite türleri, şehirler ve sosyodemografik gruplar çalışmada daha az yer bulmuş olabilir. Verilerin çevrimiçi yarı-yapılandırılmış görüşmelerle ve öz-bildirimler üzerinden toplanmış olması, sosyal beğenilirlik ve hatırlama yanlılığı gibi etmenler nedeniyle katılımcı anlatılarını etkilemiş olabilir. Araştırmacıların üçünün psikoloji öğrencisi, birinin ise psikoloji bölümü öğretim üyesi olması ve bracketing çabalarına rağmen, araştırmacı konumlanışından tamamen bağımsız bir okuma yapmak pratikte mümkün değildir. Çalışmanın belirli

bir zaman diliminde, kesitsel desende yürütülmüş olması da psikoloji öğrencisi olma deneyiminin zaman içindeki olası dönüşümlerini ve olası yasal/dönemsel değişimlerin etkilerini izlemeye izin vermemektedir. Son olarak, yalnızca nitel verilerden yararlanılması, elde edilen temaların yaygınlık ve şiddetine dair nicel bir karşılaştırma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu sınırlılıklar göz önünde bulundurulduğunda, gelecekte farklı üniversite türlerinden ve kuşaklardan daha geniş örneklerle, boylamsal ve karma yöntem desenlerinin kullanıldığı; öğrencilerin yanı sıra öğretim elemanları, mezunlar ve politika yapıcıların da dâhil edildiği çalışmaların alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akpınar, M. Ş. (2019). *Psikoloji öğrencilerinin meslek seçiminde etkili olan faktörlerin çok değişkenli analizi* (Tez No. 587139) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

American Psychological Association. (2007). *APA guidelines for the undergraduate psychology major*. <http://teachpsych.org/Resources/Documents/otrp/resources/apapsymajorguidelines.pdf> adresinden 8 Aralık 2025 tarihinde alınmıştır.

American Psychological Association. (2013). *Science of psychology*. <https://www.apa.org/education-career/guide/science> adresinden 8 Aralık 2025 tarihinde alınmıştır.

American Psychological Association. (2024). Degrees in Psychology [Interactive data tool]. <https://www.apa.org/workforce/data-tools/degrees-psychology> adresinden 8 Aralık 2025 tarihinde alınmıştır.

American Psychological Association. (t. y.). *APA dictionary of psychology*. <https://dictionary.apa.org/psychology> adresinden 8 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.

Arcan, Ö. Ü. K. (2018). Bir çekim alanı olarak psikoloji bilgisi ve eğitimi (psikolojinin popüleritesi). *Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 6-35.

Arık, E. (2015, Kasım, 23-25). *2023 hedeflerinin psikoloji bölümlerine etkileri* [Sözlü sunum]. 14. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, Türkiye.

Arıkan, S. (2022). Psikoloji öğrencilerinin kariyer uyum yetenekleri:

Demografik faktörler, kişilik ve pozitif psikolojik sermayenin rolü. *Psikoloji Çalışmaları*, 42(2), 427-471. <https://doi.org/10.26650/SP2022-997542>

Baqué, E. F. I., Bayes, R., Bredart, S., Granger, L. ve Varela, J. (1989). *Psikoloji öğrencilerinin psikoloji imgesi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma* (B. Onur, Çev.). Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (Orijinal eserin yayın tarihi 1982). https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001409

Barnett, R. (2011). Lifewide education: A new and transformative concept for higher education. N.J. Jackson (Ed.), *Learning for a complex world: A lifewide concept of learning, education and personal development* (s. 22-38) içinde. Authorhouse.

Başaran, F. ve Şahin, N. (1990). Turkey. *Psychology in Asia and Pacific RUSHSAP Series*, 34, 7-41.

Bolak-Boratav, H. (2004). Psychology at the cross-roads: The view from Turkey. M. J. Stevens ve D. Wedding (Ed.), *Handbook of international psychology* (s. 311-330) içinde. Routledge.

Canpolat, M. (2022). Psikoloji temalı dizi-filmlerin karakter gücüne etkileri: Deli doktoru değilermiş!. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 351-365. <https://doi.org/10.24315/tred.904076>

Creswell, J. W. ve Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4. Baskı). Sage.

Duman, N., Demir, A., Kurbanova, Y. ve Akbaba, E. (2019). Psikoloji bölümüne yönelik öğrenci görüşleri. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 9(1), 195-208. <http://dx.doi.org/10.26579/jocress-9.1.12>

Durmuşçelebi, M. ve Karayağız, Ş. (2018). Psikoloji eğitimi alan öğrencilerin duygusal zekâ ve psikolojik danışma öz-yeterliklerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 79-108. <https://doi.org/10.26466/opus.460750>

Erişen, M. A., Kesen, N. F. ve Daşbaş, S. (2020). Psikoloji, PDR ve sosyal hizmet öğrencilerinin duygu stilleri, olumsuz değerlendirilme korkusu ve algılanan sosyal yetkinlik düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1599-1623. <https://doi.org/10.33417/tsh.754868>

Eskin, M., Aycan, Z., Sümer, H. C. ve Sümer, N. (2020). Psychology as

a profession in Turkey: Professional psychology in Turkey. G.J. Rich, A. Padilla-Lopez ve J. Taylor (Ed.), *Teaching psychology around the world* (s. 291-301) içinde. Cambridge Scholar Publishing.

Gençoğlu, C. (2019). Türk sinemasında psikolojik danışma/psikoterapi algısı. *Social Sciences*, 14(5), 2203-2224. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.37369>

Gökçen, C., Şahingöz, M. ve Savaş, H. A. (2013). Çocukluk çağı psikiyatrik hastalıkları ve bu alanda çalışan uzmanlar hakkında halkın bilgi ve tutumlarının incelenmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 50(2), 154-160. <http://dx.doi.org/10.4274/npa.y6357>

Göktaş, S. Ş., Yiğit, L. S. ve Geçer, E. (2024). Avrupa birliği ülkelerinde, Amerika'da ve Türkiye'de psikoloji eğitimi ve uygulamaları. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 32(1), 105-131. <https://doi.org/10.29228/mjes.456>

Hulme, J. A. (2014). Psychological literacy: From classroom to real world. *The Psychologist*, 27, 932-935.

Hulme, J. A. ve Cranney, J. (2021). Psychological literacy and learning for life. J. Zumbach, D. Bernstein, S. Narciss ve G. Marsico (Ed.). *International handbook of psychology learning and teaching* (s. 1-29) içinde. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-26248-8_42-2

Hünler, O. S., Namer, Y. ve Düzen, N. E. (2024). Bir akademik özgürlük meselesi: Psikoloji eğitiminde söylenemeyenler. *Onto Psikoloji Dergisi*, 26, 11-25.

Kandemir, A. (2019). *Psikoloji öğrencilerinin psikolojik sağlık, duygusal zekâ ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi* (Tez No. 543327) [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kandemirci-Bayız, D., ve Kalkan-Oğuzhanoğlu, N. (2019, Kasım 15-17). *Kayıt yolculuğu: Psikodramanın psikoloji öğrencilerinin kaygı düzeylerine etkisi* [Sözlü sunum]. IX. Uluslararası Yükseköğretimde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Araştırmaları Kongresi, İstanbul, Türkiye.

Karabudak, A. F. (2015). *Psikoloji ilk ve son sınıf öğrencilerinin mesleki kaygılarının karşılaştırılması ve problem çözme yetisi arasındaki ilişki* (Tez No. 391175) [Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi]. Yükseköğretim

Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Konuk, E. ve Epözdemir, H. (2011). “Psychology has a long past but a short history” Turkey, as an example. *Revista Argentina De Clinica Psicologica*, 20(1), 1-18.

Korkut, Y., Müderrisoğlu, S. ve Tanık, M. (2006). Klinik psikoloji alanında karşılaşılan etik ihlal örnekleri ve nasıl ele alındıklarının değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9(18), 49-61.

Koydemir, S., Erel, Ö., Yumurtacı, D. ve Şahin, G. N. (2010). Psychological help-seeking attitudes and barriers to help-seeking in young people in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 32(4), 274–289. <https://doi.org/10.1007/s10447-010-9106-0>

Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design—An interactive approach* (3. Baskı). Sage.

McGovern, T. V. (2005). Psychology curricula and the new liberal arts. W. Buskist ve S. F. Davis (Ed.), *Handbook of the teaching of psychology* (s. 16–22) içinde. Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9780470754924>

McGovern, T. V., Corey, L. A., Cranney, J., Dixon, Jr., W. E., Holmes, J. D., Kuebli, J. E., Ritchey, K., Smith, R. A. ve Walker, S. (2010). Psychologically literate citizens. D. Halpern (Ed.). *Undergraduate education in psychology: Blueprint for the discipline’s future* (s. 9-27) içinde. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12063-001>

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage.

Namer, Y., Hünler, O. ve Düzen, N. E. (2015). Vakıf üniversitesinde psikoloji eğitimi. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 6, 80-91.

National Center for Education Statistics. (2023). *Digest of education statistics, 2022*. Department of Education.

Newstead, S. E. ve Makinen, S. (1997). Psychology teaching in Europe, *European Psychologist*, 2(1), 3-10. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.2.1.3>

Norcross, J. C., Hailstorks, R., Aiken, L. S., Pfund, R. A., Stamm, K. E. ve Christidis, P. (2016). Undergraduate study in psychology: Curriculum and assessment. *American Psychologist*, 71(2), 89–101. <https://doi.org/10.1037/a0040095>

Özdemir, E. (2021). *Üniversite öğrencilerinin özgüven düzeyleri ve sosyal destek algılarının incelenmesi* (Tez No. 702323) [Yüksek lisans tezi, Biruni Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Özmen, E. ve Taşkın, E.O. (2004). Ruhsal hastalıklara yönelik tutumların ruh sağlığı hizmetlerine etkisi. *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*, 12(3), 193-208.

Pinquart, M. ve Bernardo, A. B. I. (2014). Results of the IUPsyS survey on psychology education and training worldwide. R. K. Silbereisen, P. L. J. Ritchie ve J. Panday (Ed.), *Psychology education and training: A global perspective* içinde. Psychology Press.

Raja, T. H. L., Sitanggang, H. M., Raja, E. A. L., Zebua, A. Z. ve Raja, J. G. L. (2023). The influence of education personnel competency on student academic service satisfaction. *QALAMUNA: Jurnal Pendidikan, Sosial, dan Agama*, 15(1), 515-526. <https://doi.org/10.37680/qalamuna.v15i1.3955>

Rowley, M., Hartley, J. ve Larkin, D. (2008). Learning from experience: The expectations and experiences of first-year undergraduate psychology students. *Journal of Further and Higher Education*, 32(4), 399-413. <https://doi.org/10.1080/03098770802538129>

Sears, C. R., Boyce, M. A., Boon, S. D., Goghari, V. M., Irwin, K. ve Boyes, M. (2017). Predictors of student satisfaction in a large psychology undergraduate program. *Canadian Psychology*, 58(2), 148-160. <https://doi.org/10.1037/cap0000082>

Seçilmiş, H. H. ve Yalçınkaya-Alkar, Ö. (2020). Psikolog unvanına sahip olabilmek için asgari yeterlilik şartları neler olmalıdır? Kuzey Amerika ve Avrupa örneği. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(2), 159-163. <https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000024>

Stoloff, M. L., Curtis, N. A., Rodgers, M., Brewster, J. ve McCarthy, M. A. (2012). Characteristics of successful undergraduate psychology programs. *Teaching of Psychology*, 39(2), 91-99. <https://doi.org/10.1177/0098628312437721>

Sümer, N. (2016). Rapid growth of psychology programs in Turkey: Undergraduate curriculum and structural challenges. *Teaching of Psychology*, 43(1), 63-69. <https://doi.org/10.1177/0098628315620886>

Sümer, N., Helvacı, E. ve Misirlisoy, M. (2013). Employability of psychology graduates and their job satisfaction in Turkey: An online survey. *Psychology Learning & Teaching*, 12(2), 189–195. <https://doi.org/10.2304/plat.2013.12.2.189>

Sümer, N., Sümer, H. C. ve Eskin M. (2020). The journey of psychology education in Turkey: Challenges and opportunities. G. J. Rich, A. Padilla-Lopez, L. Ebersohn, J. Taylor ve S. Morrissey (Ed.), *Teaching psychology around the world* (s. 302-315) içinde. Cambridge Scholars Publishing.

Şahin, N., Dökmen, Z., Ayvaşık, B., Sayıl, M., Durak, A. ve Düzen, N.E. (1997). Türkiye’de psikoloji eğitimi. *Türk Psikoloji Bülteni*, 3(6), 43-47.

Temircan, Z. (2023). Psikologlarda öz yeterlilik algısının oluşmasında mentorlük rolünün incelenmesi- karma yöntem deseni. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 248-269. <https://doi.org/10.54558/jiss.1193853>

Tezcan, F. (2018). Üniversite gençliğinin meslek seçimi ve gelecek beklentileri: Akdeniz Üniversitesi edebiyat fakültesi örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(1), 27-57. <https://doi.org/10.26466/opus.393634>

Türk Psikologlar Derneği. (2014). *TPD psikoloji lisans ve lisansüstü eğitimi çalıştayı*. https://www.aktuelpsikoloji.com/d/file/calistayraporurevize_03122014.pdf adresinden 8 Aralık 2025 tarihinde alınmıştır.

Türk Psikologlar Derneği. (2021). *Konsolide faaliyet raporu 2018-2021/I. Çeyrek*. <https://www.psikolog.org.tr/tr/kurumsal/faaliyet-raporlari-x439> adresinden 6 Temmuz 2025 tarihinde alınmıştır.

Türk Psikologlar Derneği. (2022). *Psikologlar kanunu taslağı*. <https://psikolog.org.tr/belgeler/psikologlar-meslek-yasasi-taslagi-2022-vucir.pdf> adresinden 8 Aralık 2025 tarihinde alınmıştır.

Türk Psikologlar Derneği. (2024). *Akredite bölümler*. <https://psikolog.org.tr/akreditasyon/#programlar1> adresinden 6 Mayıs 2024 tarihinde alınmıştır.

Türk Psikologlar Derneği Psikoloji Programları Akreditasyon Birimi. (2019). *Psikoloji lisans programları değerlendirme ölçütleri*. <https://www.psikolog.org.tr/tr/files/folder/degerlendirme-olcutleri.pdf> adresinden 12 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2021). *Ulusal ruh sağlığı eylem planı (2021-2023)*.

van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. State University of New York Press.

Yaşın-Tekizoğlu, F., Çoksan, S. ve Göncü-Köse, A. (2023). Nitelik mi, nicelik mi? Türkiye’de psikoloji lisansüstü programlarına yönelik bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 26(52), 30-48. <https://doi.org/10.31828/tpy1301996120231219m000059>.

Yıldırım, İ. (1992). Psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencileri ile psikoloji programı öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7), 193-208.
Yükseköğretim Kurulu. (1999). *Türkiye’de öğretmen eğitiminde standartlar ve akreditasyon*. YÖK.

Yükseköğretim Kurulu. (2023a). *Psikoloji programı bulunan tüm üniversiteler*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10169> adresinden 8 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Yükseköğretim Kurulu. (2023b). *Yükseköğretim kontenjan, tercih ve yerleşme istatistikleri (2023 YKS)*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/meslek-lisans.php?b=10169hakkinda/> adresinden 8 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.